

Názory učitelů primárního vzdělávání na přípravenost dětí na vstup do základní školy

Ivona Válková

Bakalářská práce
2017/2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivona Válková**
Osobní číslo: **H15963**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Názory učitelů primárního vzdělávání na připravenost dětí na vstup do základní školy**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se problematiky školní zralosti a školní připravenosti dětí.

Vymezení teoretických východisek o zvládnání nároků základní školy dětmi z pohledu učitelů.

Příprava metodiky výzkumné části, stanovení cílů výzkumu a výzkumných otázek.

Realizace kvantitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím dotazníku pro učitele základní školy.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a formulace doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CARLTON, Martha P. a Adam WINSLER. School readiness: The need for a paradigm shift. School Psychology Review. 1999, 28, 338-352. ISSN 0279-6015.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. Psychologie pro učitele. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

GREGER, David, Jaroslava SIMONOVÁ a Jana STRAKOVÁ (ed). Spravedlivý start?: nerovné šance v předškolním vzdělávání a při přechodu na základní školu. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-861-5.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ (ed). Psychologie pro učitelky mateřské školy. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

OPRAVILOVÁ, Eva. Předškolní pedagogika. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

ŠMELOVÁ, Eva, Alena PETROVÁ a Eva SOURALOVÁ. Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3345-5.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.**

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **11. října 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. října 2017

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26. 4. 2018

.....
Janek Václav

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledky obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem této bakalářské práce jsou názory učitelů primárního vzdělávání na připravenost dětí na vstup do základní školy. Práce je teoreticko-empirického charakteru.

Teoretická část je zaměřena především na pojmy školní zralost a školní připravenost a na objasnění oblastí školní zralosti a připravenosti dětí předškolního věku. Tyto pojmy úzce souvisí se vstupem do základní školy, kde jsou také popsány nároky školy, které jsou na dítě kladeny. Důležité místo zde zaujímá učitel, protože jeho názory jsou pro nás stěžejní. Ve výzkumné části prostřednictvím dotazníkového šetření učitelé vyjadřovali své názory a zkušenosti, které se týkají této problematiky. Zjištěná data byla sumarizována, vyhodnocena a následně interpretována.

Klíčová slova: školní připravenost, školní zralost, vstup do základní školy

ABSTRACT

The topic of this bachelor thesis is the views of primary education teachers on the readiness of children to enter elementary school. The work is of theoretical-empirical character.

The theoretical part focuses mainly on the concepts of school maturity and school preparedness and on the clarification of the areas of school maturity and pre-school children's readiness. These terms are closely related to the entry into the primary school, which also describes the demands of the schools that are placed on the child. An important place here is the teacher, because his / her views are central to us. In the research section, through the questionnaire survey, teachers expressed their opinions and experiences on this issue. The data collected were summarized, evaluated and subsequently interpreted.

Keywords: school readiness, school maturity, entry into elementary school

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Janě Majerčíkové, PhD. za její odborné vedení a cenné rady, které mi poskytovala v průběhu psaní této práce a za ochotu a vstřícnost během naší spolupráce. Také chci poděkovat učitelům základních škol, kteří byli ochotni vyplnit mi dotazníky pro účely výzkumu a našli si pro mě pár chvil ze svého drahocenného času. Především ale děkuji svému partnerovi, který mi po celou dobu studia a při tvorbě bakalářské práce vycházel vstříc a ve všem mě podporoval.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně dne 26. 4. 2018

Ivona Válková

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST.....	11
1.1 ŠKOLNÍ ZRALOST.....	12
1.2 ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST	13
1.3 OBLASTI ŠKOLNÍ ZRALOSTI A PŘIPRAVENOSTI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU.....	16
1.3.1 Tělesný vývoj a zdravotní způsobilost dítěte předškolního věku	16
1.3.2 Kognitivní úroveň dítěte předškolního věku.....	17
1.3.3 Emocionální a sociální zralost dítěte předškolního věku.....	17
1.3.4 Připravenost na školní práci.....	18
1.4 ŠKOLNÍ NEZRALOST.....	19
2 VSTUP DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY	20
2.1 CHARAKTER PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	21
2.2 NÁROKY NA DÍTĚ PŘI VSTUPU DO ŠKOLY	21
2.3 ZÁPIS DO PRVNÍ TŘÍDY	22
2.4 ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	22
2.5 UČITEL PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	23
2.6 POŽADAVKY NA UČITELE PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	24
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
3 CÍLE, METODY VÝZKUMU A SBĚR DAT	27
3.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	27
3.2 METODA VÝZKUMU.....	27
3.3 SBĚR DAT	27
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	29
4.1 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	29
4.2 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	40
4.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	42
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	44
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	46
SEZNAM GRAFŮ	47
SEZNAM TABULEK.....	48
SEZNAM PŘÍLOH.....	49

ÚVOD

Dostatečná připravenost dětí na vstup do základní školy je v současnosti poměrně diskutované téma. Pro splnění požadavků základní školy musí dítě dosáhnout určité úrovně dovedností, schopností a návyků. Příprava dítěte na školu by měla být v dnešní době samozřejmostí. Pro dostatečně připravené dítě je důležité působení rodiny, která aktivně komunikuje a spolupracuje s mateřskou školou. V současnosti je platný zákon o povinném předškolním vzdělávání, takže děti navštěvují mateřskou školu alespoň poslední rok před nástupem do školy. Každodenní systematické a promyšlené činnosti učitelek MŠ pomáhají dětem v přípravě na školu a např. i na adaptaci v kolektivu vrstevníků.

V teoretické části bakalářské práce se snažíme vymezit teoretická východiska z problematiky školní zralosti a připravenosti dětí předškolního věku. Popisujeme oblasti školní zralosti a připravenosti, např. kognitivní úroveň dítěte předškolního věku, emocionální a sociální zralost a připravenost na školní práci. Rozebíráme i školní nezralost její příčiny.

Druhá kapitola se věnuje vstupu do základní školy. Charakterizujeme primární vzdělávání, věnujeme se nárokům na dítě, které jsou na něj kladeny při vstupu do školy. Objasňujeme zápisy do prvních tříd, které se škola od školy mohou lišit. V neposlední řadě se věnujeme i odkladům školní docházky, které momentálně patří mezi aktuální témata diskuzí pedagogů. Proto se zabýváme i učitelem primárního vzdělávání a požadavky, které jsou na něj kladené.

Cílem bakalářské práce je zjistit názory učitelů primárního vzdělávání, proto jsou v praktické části interpretovány výsledky z dotazníkového šetření a uvedeny odpovědi na výzkumné otázky. Zmíněno je také možné doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST

Školní zralost a připravenost jsou pojmy, které bývají často zaměňovány. Oba pojmy ukazují jakýsi stav vývoje dítěte, které by mělo zvládnout požadavky základní školy.

Zjišťování školní zralosti se stalo u nás běžné až po roce 1989. Do té doby byly děti zapisovány do škol automaticky a to často i v nižším než šestiletém věku. V šedesátých letech 20. století se školní zralosti začala přisuzovat větší pozornost. Odborníci se začali věnovat vyšetřování školní zralosti, především zralosti centrální nervové soustavy. Pozornost se začala věnovat dětem, které by nezvládly školní vyučování a začaly se jim udělovat odklady povinné školní docházky, které měly pomoci s postupným dozráním dítěte. Pojmy školní zralost a připravenost se v současné době často používají ve zdvojeném termínu. Jde o komplexní pojmy, které obsahují kognitivní, somatickou a emocionálně-sociální oblast vývoje a také určité předpoklady pracovních návyků. (Svobodová, 2016)

Vstupem do základní školy začíná pro dítě důležitá změna v jeho životě. Doposud se dítě mohlo chovat spontánně, bezstarostně si hrát a měnit činnosti podle svých potřeb. Dítě si postupně začíná uvědomovat, že ho čeká nová sociální role a stane se školákem. Bude muset pracovat na různých úkolech, dokončit je ve stanoveném čase a soustředěně sledovat vyučování. U nás se vyskytuje 10 až 15 procent šestiletých dětí, které nejsou zralé a připravené pro školní docházku. To u dětí může způsobovat vážné obtíže ve vývoji psychiky, zdraví a osobnosti dítěte. Je proto důležité, aby děti vstupovaly do školy zralé a připravené. Školní připravenost ukazuje takovou úroveň v tělesném a duševním vývoji, která dítěti umožňuje dosahovat přiměřených školních výsledků, aniž by utrpělo jeho tělesné a duševní zdraví. Proto děti na školu připravené se na vyučování většinou těší a s novou sociální rolí se vyrovnávají snadněji. (Kohoutek, 2006)

Jak uvádí Majerčíková (2017, s. 3), před nástupem do školy hraje důležitou roli mateřská škola. Patří mezi faktory, které významně ovlivňují připravenost dítěte na školu. Mezi posuzovatele připravenosti dětí do školy „řadíme jejich rodiče, učitelky MŠ, vyučující ZŠ, psychology ve specializovaných zařízeních a pediatry.“ Ze strany učitelů je lepší používat pojem připravenost, který v sobě zahrnuje sociální, emocionální a pracovní dovednosti. Pojem zralost se váže spíše na zralost CNS a na somatické dispozice.

1.1 Školní zralost

Školní zralost zahrnuje všechny oblasti, které dítě potřebuje ke zvládnutí školní zátěže a jsou závislé na zrání centrální nervové soustavy. Dítě je v první třídě vystaveno zvýšené zátěži a koncentraci pozornosti. Celkově pojem školní zralost obsahuje několik vzájemně se ovlivňujících oblastí, které musí dítě naplňovat v závislosti na úrovni jeho vývoje.

Šulová uvádí (2014, s. 88) že, pojem školní zralost vznikl ve vídeňské škole Ch. Buhlerové ve dvacátých letech 20. století. Objevil se ale už ve Velké didaktice J. A. Komenského. Školní zralost chápeme jako dozrání dítěte pro školu. Po biologické stránce to znamená dosažení určitého stupně zralosti centrální nervové soustavy. To se u dítěte projevuje vyšší odolností vůči zátěži, lépe se soustředí na práci, dosahuje lepších výkonů, a to vše mu pomáhá k lepší adaptaci na školní režim. Autorka Šulová (2014, s. 88) dále uvádí tři nezbytné podmínky školní zralosti:

- *biologické – dostatečný vzrůst dítěte a jeho zdravotní stav, fyzická zdatnost,*
- *sociální – schopnost odloučit se od rodiny, komunikovat bezproblémově s vrstevníky, komunikovat s cizími lidmi, respektovat cizí autoritu učitele, nebát se cizích lidí, nestydět se,*
- *psychické – motivace k získání nových poznatků, k objevování nového prostředí, kognitivní zralost – kapacita paměti, řečové dovednosti, schopnost ukládat základní poznatky v určitých souvislostech.*

Vágnerová (2002, s. 146-147) definuje školní zralost jako „jeden z předpokladů přijatelného zvládnutí role školáka. Jde především o určitou úroveň zralosti CNS, která se projevuje změnou celkové reaktivity dítěte, zvýšenou odolností k zátěži a schopností koncentrace pozornosti. Zrání ovlivňuje i rozvoj motoriky a senzomotorické koordinace, zrakového a sluchového vnímání.“ Dostatečná zralost organismu dítěte je důležitá pro efektivnější využití dětských schopností a lepší koncentraci pozornosti. Dítě, které je zralejší se vydrží déle soustředit a pracovat. Pro takové dítě je snadnější zvyknout si na roli školáka. Na dozrávání CNS je závislá také lateralizace ruky a zručnost. Manuální nešikovnost může dítěti způsobovat problémy se psaním, kreslením a setkává se s neúspěchem v pracovních činnostech.

Podle Koťátkové (2009, s. 114) „školní zralost chápeme jako způsobilost dítěte začlenit se do školního vyučování, která vychází ze stavu jeho fyzických, zdravotních a mentálních

předpokladů, tj. kvality myšlenkových operací, úrovně vyjadřování, schopnosti soustředit se s aktivní pozorností a odpovídajícím reagování.“

1.2 Školní připravenost

Koťátková (2009, s. 114) stručně definuje školní připravenost jako „*způsobilost a stav rozvoje obecných a praktických vědomostí, dovedností a návyků, které umožní dítěti pokračovat ve svém vývoji prostřednictvím školního vzdělávání.*“ Na připravenost pro školu má vliv prostředí, které by mělo být podnětné a plné komunikačních impulzů. Je důležité, aby dítě dokázalo komunikovat jak s dospělými, tak ve skupině svých vrstevníků.

Pro bezproblémové přijetí role školáka dítě musí ovládat mnohé kompetence, které jsou závislé na konkrétních sociálních zkušenostech.

- **Hodnota a smysl školního vzdělávání** – kompetence, které si dítě přináší do školního prostředí, jsou závislé na sociálním statusu rodiny. Jsou předpokladem pro úspěšnou adaptaci na školu. Pokud jsou hodnoty v rodině v nesouladu s cíli školského systému, dítě se na školu adaptuje problematictěji a nezvládá nároky školy.
- **Sociální připravenost** - připravené dítě pro školu by mělo rozlišovat nové role a chování, které s nimi souvisí. Mělo by se orientovat v chování, které je vhodné ve vztahu k pedagogovi a i se tak chovat. Toto může dělat problémy dětem, které ještě myslí egocentricky. Mohou mít problém s autoritou učitele a s adaptací na školní prostředí. S tím souvisí i úroveň komunikace. Jestliže dítě špatně rozumí svému učiteli, může se začít chovat neadekvátně v některých situacích, dostane strach a cítí se nejistě. Nedostatek verbálních kompetencí může u dítěte způsobovat poruchu sebepojetí. Špatná komunikace je pro dítě stres a logicky se mu chce bránit. Proto se může stát, že dítě mluvení omezuje a to může být důsledek sociální izolace a neúspěšnosti ve škole. Do školní připravenosti patří i dodržování běžných norem chování. Těmto normám chování a hodnotám se dítě učí především v rodině. Jestliže dítě nemá dostatečně zvládnuté normy chování a neví, jak se má chovat, může to pro něj být významná překážka v adaptaci na školu. (Vágnerová, 2002)

Valentová (2007) uvádí čtyři složky školní připravenosti:

- *kognitivní (rozvoj vnímání, představivosti, pozornosti, paměti, myšlení),*

- *emocionálně-sociální (přijetí nové role školáka, schopnost respektovat školní normy chování, způsob komunikace s učitelem a spolužáky),*
- *pracovní (dítě by mělo převzít nejen pracovní úkoly, ale také u nich určitou dobu setrvat)*
- *somatické, jež by měl posoudit pediatr s ohledem na zdravý vývoj dítěte, zrání organismu dítěte, především jeho CNS.*(Valentová, in Kolláriková, Pupala, 2007, s. 221)

Podle Mertina (2015, s. 238-239) chápeme školní připravenost, „*jako výslednici charakteristik dítěte, přání a očekávání rodičů, kvality domácího prostředí, kvality působení mateřské školy a charakteristik a požadavků školy.*“ Před vstupem dítěte do školy by učitelka měla mít na zřeteli „*okolnosti na straně: dítěte, rodiny, mateřské školy, základní školy a školského systému.*“ U dítěte se posuzuje věk při vstupu do školy. Dnešní školní třídy jsou vlivem odkladů školní docházky nebo možností předčasných nástupů věkově velmi rozmanité. Dále se pohlíží na pohlaví dítěte (chlapci bývají zpravidla méně připraveni), na řečové schopnosti, soustředěnost, pracovní zralost, na úroveň grafomotoriky a jemné motoriky atd. Na straně rodičů je důležité podnětné prostředí, kde převládá pozitivní rodinné klima. Úloha mateřské školy je také velmi významná. Doplňuje rodinnou výchovu a jako instituce má i své přednosti hlavně v oblastech, kde se rodina neangažuje. Roli hraje i základní škola a školský systém. Každá škola má svůj vzdělávací program, podle kterého učitelé učí. Je proto žádoucí, aby se rodiče seznámili při zápisu s konkrétní učitelkou, která program naplňuje.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2018) jsou popsány klíčové kompetence, kterých by v ideálním případě mělo dítě dosáhnout ještě před vstupem do školy.

- **Kompetence k učení** – dítě se učí experimentovat, zkoušet, využívá získaných poznatků, klade otázky a hledá na ně odpovědi. Získává nové poznatky o světě, který je obklopuje, třídí je a získává povědomí o řádu a dění v prostředí, ve kterém žije. Učí se nejen spontánně, ale i vědomě, soustředí se, chce se učit na základě pozitivního hodnocení své snahy. Učí se hodnotit své pokroky i výkony druhých. Důležitá je vlastní aktivita, iniciativa a určitá míra samostatnosti, počátky kritického myšlení, zvědavost.

- **Kompetence k řešení problémů** – dítě si všímá dění i problémů kolem sebe, na základě zkušeností řeší samostatně ty situace, která už zná. Hledá různé způsoby řešení na základě pokusů a omylů, vymýšlí originální možnosti a varianty. Začíná chápat souvislosti situací a jejich řešení a využívá jich. Začíná se orientovat v elementárních matematických souvislostech. Uvědomuje si, že vyhýbat se problémům a jejich řešení nevede k cíli. Začíná si uvědomovat chybu jako prostředek k posunu, pokud ji dospělý neodsoudí jako špatnou. Projevuje se dětská aktivita, odvaha, vytrvalost, samostatnost v rozhodování, originalita, jedinečnost, fantazie, trpělivost.
- **Komunikativní kompetence** – dítě má všechny předpoklady k dobré komunikaci s ostatními, tedy dostatečnou slovní zásobu, představu o stavbě vět, dokáže sdělovat své myšlenky, rozumí tomu, co slyší. Domlouvá se verbálně i neverbálně, chápe některé symboly. Má schopnost sdělovat své prožitky, pocity a nálady nejen verbálně, ale i jinými vyjadřovacími prostředky. Zvládá dovednosti předcházející čtení a psaní. Chápe, že existují i jiné jazyky, kterým je možno se učit. Na komunikativních dovednostech se podílejí představitivost, fantazie, spontánnost, komunikační pohotovost, schopnost vést dialog.
- **Sociální a personální kompetence** – dítě samostatně rozhoduje o svých činnostech, umí vyjádřit svůj názor. Chápe, že nese odpovědnost za své jednání. Napodobuje modely v chování, které nachází ve svém okolí. Chápe a přijímá povinnost, umí odmítnout to, co je mu nepříjemné. Chápe, že každý je jiný a může mít svůj názor. Ví, že konflikty je lepší řešit dohodou než agresí a nátlakem. Umí se bránit projevům násilí. Je možné sem zařadit i schopnost dodržovat pravidla a hrát fair play. Důležitá je samostatnost, rozhodnost, sebepojetí, sebeuplatnění, citlivost, ohleduplnost, tolerance, schopnost pomoci druhým, schopnost spolupráce a domluvy, ale i schopnost prosadit se ve skupině, případně podřídit se.
- **Činnostní a občanské kompetence** – dítě se učí plánovat svou činnost, poznávat a hodnotit sám sebe. Dokáže svou činnost přizpůsobovat okolnostem. Chápe, že za svá rozhodnutí nese odpovědnost. Zajímá se o druhé i o to, co se kolem něj děje. Chápe, které vlastnosti jsou žádoucí a které ne. Má představu o lidských hodnotách a normách, uvědomuje si svá práva i práva druhých. Uvědomuje si, že se podílí na tvorbě svého prostředí, chová se zodpovědně ke své

mu zdraví, dbá i o bezpečí druhých. Vytváří si základy zodpovědnosti, empatie, sebehodnocení, svědomitosti, schopnosti vyrovnat se s neúspěchem.

1.3 Oblasti školní zralosti a připravenosti v předškolním věku

1.3.1 Tělesný vývoj a zdravotní způsobilost dítěte předškolního věku

Dětský nebo odborný lékař posuzuje u dítěte jeho tělesnou zralost a způsobilost při preventivních prohlídkách kolem pátého roku. Jde mu především o to, jestli je dítě v normě se svou tělesnou výškou, váhou, stavem zubů. Tělesný stav s duševním a sociálním vývojem nemusí být u dítěte vždy v souladu. Proto při posuzování školní připravenosti je důležité spolupracovat nejen s dětským lékařem, ale i s psychologem a dalšími odborníky, jako speciální pedagog, logoped nebo učitelky mateřských škol. (Kohoutek, 2006)

V období vstupu do školy se proměňuje tělesná stavba, ovládnutí motoriky a těla vůbec. Kolem šesti let se začínou zřetelně měnit špatně koordinované a neekonomické pohyby malého dítěte. Dítě si lépe začíná rozvrhovat své síly a je schopnější v oblasti drobných a jemnějších pohybů (důležitých při psaní), lépe zvládá automatické i volní pohyby. Více si začíná kontrolovat své výrazové projevy, mimiku. Dítě je uměřenější a zralejší. Výška a váha jsou nejčastějším posuzovaným ukazatelem vyspělosti dítěte, ale pro školní zralost se nejeví tak významným. Odborníci se ale domnívají, že děti vyššího a silnějšího věku lépe zvládají požadavky, které na ně škola klade. Naproti tomu mohou být děti drobné a slabé konstituce, které jsou ohroženy zvýšenou unavitelností, pocitem méněcennosti. Důraz by se měl klást na hodnocení školní zralosti u dětí s nízkou porodní váhou. Zdá se, že většina takových dětí nedosahuje na kritéria tělesné a psychické zralosti před sedmým rokem. (Langmeier, 2007)

Bednářová (2010) uvádí, že u dětí předčasně narozených mohou nastat problémy v pohybovém vývoji, s řečí, poruchy pozornosti. Další komplikace může nastat, jakmile je dítě na počátku vstupu do školy často nemocné. Dítěti je ubírána možnost pozvolné adaptace na nové prostředí, komplikace v navazování nových vztahů a přátelství. Nemoc způsobuje únavu, pocity nepohody a nepřítomnost ve škole dítě ochuzuje o nově probíranou látku. (Bednářová, 2010)

1.3.2 Kognitivní úroveň dítěte předškolního věku

Kolem šestého roku začíná dítě svět chápat realisticky. V poznávacích činnostech dochází k podstatným změnám. Dítě začíná být méně závislé na svých okamžitých potřebách a přáních. V této době se u dítěte začíná rozvíjet logické myšlení, ale jen při konkrétních činnostech nebo na konkrétních předmětech. To, co dítě do teď vnímalo jako nedělitelný celek, dokáže rozdělit na části a tyto části opět složit v původní celek. Toto je důležitý předpoklad úspěšné výuky čtení a psaní. Změny pozorujeme i ve spontánní kresbě dítěte, která více odráží skutečnost a je mnohem detailnější. (Langmeier, 2007)

S vývojem myšlení se rozvíjí i řečový projev dítěte. Řeč je dokonalejší, rozšiřuje se slovní zásoba a zlepšuje se správná výslovnost. Je důležité, aby dítě dobře znalo svůj mateřský jazyk a aktivně komunikovalo. To je důležitý předpoklad úspěšné adaptace dítěte na školu. Často se objevují nedostatky v řečovém projevu dětí, jako je dyslalie, malá slovní zásoba, které komplikují dětem školní úspěšnost. (Valentová, in Kolláriková, Pupala, 2007)

Podle Šmelové (2012, s. 78-79) je důležité na začátku školní docházky zjišťovat úroveň rozumové zralosti, do které patří tyto jevy: *přechod od celostního k diferencovanému vnímání, konstantnost vnímání, dozrávání sluchové percepce, celková schopnost analýzy a syntézy poznání, schopnost trvalejší a záměrné paměti, překonávání egocentrismu, přiměřený vývoj řeči, rozlišení hry a povinnosti.*

Pro zvládnutí školních požadavků je důležitým předpokladem určitá kapacita paměti a záměrnost zapamatování. Během školního věku se paměť zdokonaluje, paměťové strategie se zefektivňují a narůstá krátkodobá paměť. Vlivem zrání centrální nervové soustavy se zdokonaluje i vývoj pozornosti. Dítě ve školním věku by se mělo dokázat soustředit alespoň deset minut na jednu činnost a nenechat se rozptylovat ostatními nežádoucími podněty. (Šulová, 2014)

1.3.3 Emocionální a sociální zralost dítěte předškolního věku

Dalším předpokladem školní úspěšnosti je emoční zralost a stabilita. Dítě se setkává s různými překážkami, frustrací, s možnými neúspěchy a musí se s tím vyrovnat, být emočně stabilní. Nadměrný strach, tréma a citlivost způsobují snížení výkonnosti dítěte. Dítě by mělo být schopno odpoutat se od rodiny, respektovat autoritu učitele a plnit si své povinnosti. To pro dítě může znamenat velkou emoční zátěž. Věk před nástupem do školy je kritickým obdobím pro posílení a rozvíjení emocí, pro dítě to je citlivé období a přesto

jsou emoce ve výchovném procesu spíše potlačovány. Na děti jsou kladeny nároky spíše na vzdělávací oblast a intelektuální rozvoj. U zralého dítěte se objevuje hovornost, sebedůvěra, je v pozitivním citovém ladění a projevuje se bezstarostně. Nezdár, se kterým se může dítě při vstupu do školy setkat, mu může způsobit pocity méněcennosti a problémy se školní adaptací. Úspěšnost ve škole může záviset i na genetické výbavě dítěte a prostředím, kde dítě vyrůstá. Vliv rodiny a navštěvování mateřské školy má na dítě největší dopad v období před nástupem do základní školy. Pro dítě z nepodnětného prostředí je obtížnější zvládnout požadavky školy, protože se toho najednou musí naučit mnoho a nemají vzor v rodině. Toto omezení může dítěti kompenzovat učitelka mateřské školy nebo učitel primárního vzdělávání. (Šulová, 2012; Šmelová, 2012)

Vedle citové zralosti stojí zralost sociální. Dítě se musí dokázat odloučit od rodičů na několik hodin a dokázat respektovat autoritu pedagoga. Důležitým faktorem je i přijetí dítěte ve skupině spolužáků. Musí dodržovat pravidla, která si ve třídě vytvoří, navazuje nová přátelství, projevuje empatii a chová se prosociálně. Toto jsou prvky sociálních kompetencí dítěte, které jsou nezbytným aspektem školní zralosti. Proto by při přípravě na školu měly děti posilovat a rozvíjet sociální dovednosti a prosociální chování. (Langmeier, 2007)

Podle Šmelové (2012) se emoční a sociální zralost týká těchto jevů: adaptace na školní prostředí, začlenění do kolektivu, ovládnutí okamžitých impulzů, pozitivní přístup k práci a učení, spolupráce s vrstevníky, pozitivní přístup k sobě samému.

1.3.4 Přípravenost na školní práci

Mateřská škola určitě vykonává svou roli v přípravě dětí na školu. Výzkumy a studie ale ukazují, že taková institucionální výchova nemusí být pro dítě jen výhodou. Ukázalo se, že děti, které navštěvovaly školku, byly zdatnější v hygienických návycích, ale v první třídě se jevily jako nesoustředěné, neukázněné a práce na školních povinnostech jim šla hůře. Děti, které vstupovaly do základní školy přímo z rodiny, na tom byly lépe. Jiné výzkumy uvádějí, že děti, které prošly mateřskou školou, jsou více vyrovnanější, společenštější, v kolektivu více oblíbení a méně úzkostné. Dítěti před vstupem do školy nestačí jen rozumové předpoklady, nezbytná je emoční připravenost a motivace pro školní práci. (Langmeier, 2007)

Jak uvádí Bednářová (2010), práce schopnost závisí na zralosti centrální nervové soustavy, na prostředí, kde je dítě vychováváno a na zralosti jeho osobnosti. Dítě bychom měli vést

k samostatnosti, k dodržování pravidel a mělo by mít i malé povinnosti. Je dobré dítě zaměstňovat různými rukodělnými činnostmi a pomáhat mu v rozvoji záměrné koncentrace pozornosti.

1.4 Školní nezralost

Nástup nezralého dítěte do školy je pro něj velmi zatěžující. Dítě nezvládá pracovat soustředěně, u úkolu nevydrží dostatečně dlouho, rychleji se unaví, proto má problém se naučit něco nového. V kolektivu není schopno přijmout sociální normy a to ho u spolužáků znevýhodňuje. Jestliže nezralé dítě vstoupí do vzdělávacího procesu, začne být vystaveno dlouhodobému stresu, který může způsobovat dítěti různé zdravotní problémy (nemocnost, psychosomatické problémy). Příčiny školní nezralosti (Šulová, 2012, s. 99):

- *nedostatky v somatickém vývoji,*
- *neurotický povahový vývoj,*
- *nerovnoměrný vývoj, oslabení dílčích schopností a funkcí (poškození centrální nervové soustavy, poruchy autistického spektra, porucha pozornosti a aktivity atd.),*
- *nedostatky ve výchovném prostředí a působení,*
- *opožděný mentální vývoj, výrazně podprůměrné intelektové schopnosti.*

Nezralé dítě, které nastoupí do školy, je většinou vystaveno nepřiměřené zátěži. Má problémy s přípravou na vyučování, můžou se projevit různé somatické obtíže, nedostatečná soustředěnost a samostatnost. S tímto se v současnosti učitelé v základních školách setkávají poměrně často a musejí na těchto problémech s dětmi a jejich rodiči pracovat.

2 VSTUP DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Vstup do školy přináší pro dítě a jeho rodinu zásadní změnu. I když předtím mohlo být zvyklé trávit čas bez rodiny, např. v MŠ, až vstup do základní školy je pro něj významnou změnou. Životní prostor dítěte se začne odehrávat hlavně mezi rodinou a školou. Dnes se ale funkce školy začíná měnit. Škola je především vzdělávací instituce, ale je nucena suplovat i rodinnou výchovu. Je důležité, aby rodiče na počátku školní docházky svého dítěte byli ochotni spolupracovat s třídním učitelem, ale ne vždy jsou rodiče přístupní. To může učitelé komplikovat jeho práci s dítětem.

Dítě vstupem do první třídy získává novou sociální roli žáka. Reakce dětí na školu jsou velmi různé, některé se velmi těší, jiné mají obavy a trpí pocitem nejistoty. Tyto reakce závisí na úrovni školní připravenosti dítěte a na tom, jak rodina o škole doma mluví. Pro dítě nastává vstupem do školy velká změna, která s sebou nese složité požadavky. Opravilová (2016) uvádí, čemu všemu se musí dítě přizpůsobit:

- *novému (pravidelnému) dennímu režimu,*
- *novému školnímu prostředí,*
- *novým pravidlům ve škole,*
- *novým kamarádům – spolužákům,*
- *nové autoritě – učitelce či učiteli v ZŠ,*
- *novým povinnostem spojeným s povinnou školní docházkou,*
- *nové sociální roli (vstupem do školy dítě získává automaticky roli žáka i spolužáka). (Opravilová, 2016, s. 172)*

Pro dítě znamená vstup do školy velkou změnu v jeho dosavadním životě, přináší mu nové zátěžové situace, se kterými se osobnost dítěte musí vyrovnat. Svět školy dítě nasměřuje do dalších let života, formuje další rozvoj osobnosti dítěte, jeho sebepojetí a sebehodnocení. Pro bezproblémovou adaptaci na školu je žádoucí, aby dítě disponovalo určitými kompetencemi, jako jsou rozumové schopnosti, základní dovednosti a návyky, hodnoty, sociální dovednosti. Ty mu umožňují zvládat požadavky školy a vztahy se spolužáky a učiteli. (Šmelová, 2012)

2.1 Charakter primárního vzdělávání

Za základní cíl primárního vzdělávání je považován „mnohostranný rozvoj osobnosti každého dítěte.“ (Spilková, in Kolláriková, Pupala, 2007, s. 145) V současnosti se primární vzdělávání orientuje na posílení osobnostně rozvíjejícího pojetí. Důraz je kladen na celkovou osobnost dítěte, podporování společenských hodnot a dovedností a probudit u dítěte motivaci ke vzdělávání. Důležitý je partnerský přístup mezi učitelem a žáky, vztahy by měly být založené na toleranci a porozumění.

Základní škola u nás je na devět let a je rozdělena na první a druhý stupeň. Základní vzdělávání vychází ze RVP ZV (2015, s. 8), který uvádí, že „základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.“

2.2 Nároky na dítě při vstupu do školy

Podle většiny učitelů jsou nároky školy stejné jako v minulosti. Jen dnešní děti jsou trošku jiné, protože jsou jiní i jejich rodiče. Neuvědomují si, že mateřská škola nedokáže suplovat rodinnou výchovu a naplno se věnovat přípravě dětí předškolního věku na vstup do školy. Rodina je základ všeho, co se dítěte týká a měla by naplno spolupracovat s mateřskou školou i v oblasti přípravy na povinnou školní docházku. To by mohlo zjednodušit práci učitelům primárního vzdělávání s problematikou školní připravenosti.

Velké nároky jsou kladeny na zralost nervového systému. S tím souvisí schopnost dítěte soustředit se a vytrvat při školní práci, být odolné vůči okolním rušivým podnětům. Po vstupu do školy se u dětí mohou objevit známky nepřizpůsobivosti, např. nepozornost, neklid, vykřikování, chůze po třídě atd. To může být důsledek nároků školy, která klade velké požadavky na koncentraci pozornosti. Problémy s adaptací mohou trvat krátkou dobu na začátku zahájení povinné školní docházky nebo můžou poznamenat celý první rok školáka, i další roky ve škole. Dítě by se mělo začít adaptovat na školu už dříve, než začne povinná školní docházka. S úspěšnou adaptací by dítěti měl pomoci příznivý vliv rodiny a popřípadě mateřské školy. Některé školky dobře spolupracují se základními školami a pořádají dny otevřených dveří, kam můžou rodiče se svým dítětem přijít a zúčastnit se vyučování. To pomáhá vytvářet příznivé vztahy mezi školou, rodiči a dítětem. Rodiče mohou pomoci dítěti na zvykání na školní režim i tím, že mu postupně zavedou režim, který bude muset dodržovat při nástupu do školy. Budou si muset zvyknout na pravidelné usínání,

vstávání a stravování a na nové povinnosti. Dále je pro dítě důležité nepromeškat první školní den. Je to významná chvíle, začátek něčeho nového, co v dítěti může posílit kladná očekávání. Při adaptaci dítěti pomáhá chválení za všechno, co se mu podaří. Dítě by mělo mít pocit, že je v něčem úspěšné. (Šulová, 2012; Šmelová, 2012)

2.3 Zápis do první třídy

V České republice hraje nezbytnou roli při nástupu do školy věk dítěte. Do školy jsou v dubnu zapsány děti, které k 31. srpnu dosáhnou šesti let.

Podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání „začíná povinná školní docházka počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře, která k žádosti přiloží zákonný zástupce.“ (Sbírka zákonů č. 561/2004 Sb., s.)

Svobodová (2016) uvádí, že v praxi se zápisy do prvních tříd velmi liší. V některých základních školách mají zápisy společenský charakter, jinde jde spíše o zkoušení dítěte, o ověřování předpokladů pro úspěšné zvládnutí vzdělávacího programu školy. Zákon u nás neuvádí, jak má zápis do první třídy vypadat. Vše je v kompetenci škol. Proto se v praxi setkáváme s různými přístupy zápisů – přes hravou formu až po složité testování dítěte. Základní školy si podle školského zákona stanoví místo a dobu zápisu. Zápisy do prvních tříd musejí splňovat určitá kritéria, která by neměla nikoho diskriminovat a měla by být rovná pro všechny žáky. I přesto si můžou školy vydávat vlastní kritéria, podle kterých jsou žáci do škol přijímáni.

2.4 Odklad školní docházky

V minulosti se odklady školní docházky chápaly spíše negativně. Byl to signál nepřipravenosti dítěte. Jedinou podmínkou přijetí dítěte do základního vzdělávání byl věk šest let.

V současnosti se postoj společnosti k odkladům školní docházky změnil. Už nejsou vnímány jako selhání dítěte nebo rodiny. V některých rodinách jsou dokonce přijímány pozitivně. Rodiče si myslí, že když dítě bude starší, bude lépe zvládat vstup do školy a bude dostatečně školsky zralé. Podle zákona by děti, kterým je do 31. srpna šest let, měly zahájit povinnou školní docházku. Kromě věku by měly splňovat i určitou úroveň vývoje školní zralosti a připravenosti. Statistiky ukazují, že odklad školní docházky bývá častěji udělován chlapcům než dívkám. U chlapců se ještě před nástupem do školy může projevat větší hravost, emoční nestabilita, problémy s udržení pozornosti. To vše je dáno tím, že chlapci dozrávají pomaleji. (Opravilová, 2016)

Školský zákon o odkladu školní docházky, paragraf 37 uvádí: *„Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení, a odborného lékaře nebo klinického psychologa. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.“*

Kohoutek (2006) také upozorňuje na rozdíly mezi chlapci a dívkami. V předškolním období chlapci vyspívají pomaleji než dívky. Jde zejména o nižší zralost v sociální a pracovní oblasti. S dítětem, kterému je udělen odklad školní docházky, je nezbytné využít rok navíc k rozvíjení a přípravě na školu. Za důležité se považuje rozvíjet řeč dítěte, odstranit špatnou výslovnost, využít odborné logopedické péče. Dítě by si v tomto období mělo upevnit znalosti celého jména, adresy bydliště, jména a zaměstnání rodičů. Dítě by mělo často kreslit, nejlépe na velké plochy papíru, mělo by stříhat, lepit, skládat a celkové rozvíjet obratnost rukou a koordinaci oko ruka. Rodiče by měli u dětí upevňovat návyky společenského chování, vést dítě k samostatnosti (hygiena, oblékání, stolování). Dítě by se mělo do školy těšit a ne ji chápat jako nepříjemnou povinnost.

2.5 Učitel primárního vzdělávání

Z výzkumu (Straková, Spilková, Simonová, 2013) vyplývá, že pro učitele základních škol je v dnešní době stále obtížnější chápat a rozumět dnešním dětem. Je pro ně mnohem složitější děti něčím motivovat, zaujmout a musejí se více věnovat různým motivačním aktivitám. Někteří učitelé se shodují, že vztah mezi žákem a učitelem by měl být mnohem více

partnerský, ale je důležité nezapomínat na slušné chování a žáky k němu vést. Téměř většina učitelů pocítuje, že jsou více nuceni žáky vychovávat, nastavovat pravidla a normy chování, a to většinou na úkor učení.

V dnešní společnosti mají učitelé složitou pozici. Je na ně kladen tlak přizpůsobit se změně ve společnosti, tlak ze strany rodičů, kteří si myslí při prvním neúspěchu svého dítěte, že za všechno může škola nebo učitel. Přitom učitel prvního stupně základní školy se stává hned po rodičích další osobou, která se snaží mít na dítě pozitivní vliv, zajímá se o jeho výchovu a vzdělávání a o celkový rozvoj dítěte, proto by spolu měli rodiče a učitelé spolupracovat. Od učitelů se očekává, že jsou odborníci ve své profesi, používají vhodné metody a formy výuky a samozřejmě jsou pozitivním vzorem pro dítě. Většina dětí si svého učitele na prvním stupni budou pamatovat celý život.

Dítě se na začátku první třídy nachází v období mezi učením a hrou. To musí dobře vědět jejich učitelé, kteří vyučování dělí do kratších bloků a učení napodobňují hře. V tomto věku dítě udrží pozornost asi jen 20 minut, proto vyučovací hodina, která trvá 45 minut, může u dětí způsobovat nepozornost, děti začnou vstávat, mluvit, chodit po třídě, jak tomu byly dříve zvyklé. Učitel první třídy musí být schopen nejen naučit děti číst a psát, ale i dodržovat určitá pravidla, spolupracovat s ostatními spolužáky a dodržování pracovních (i hygienických) návyků. Významnou roli hraje i osobnost učitele, která dítěti ukazuje určitý obecný model učitele. Dobrý vztah dítěte s učitelem v první třídě, může usnadnit dítěti adaptaci na školní prostředí. Ne vždy se to však podaří, protože učitel není schopen ke všem dětem přistupovat s pozitivními emocemi. V těchto případech musí dítěti pomoci rodiče. Musí dítě naučit těmto situacím čelit a většinou dojde k porozumění mezi učitelem a žákem. (Šulová, 2012)

2.6 Požadavky na učitele primárního vzdělávání

Učitel by měl působit téměř jako dokonalá osobnost, odborník na svém místě, a to na učitele klade spoustu požadavků.

Podle Čápa (2007) je učitel významnou osobou v životě dítěte. Může na něj mít silný příznivý i nepříznivý vliv, působí na dítě celou svou osobností, komunikací a vztahem s žáky. Učitelské povolání je velmi náročné. Učitel má za úkol vzdělávat a vychovávat, tyto momenty by měly být v rovnováze, ale bývá to velmi obtížné. Na učitele jsou kladeny nároky, jako odbornost a zdokonalování se v pedagogických znalostech, péče o kolektiv třídy, péče

o didaktické pomůcky, mít dobré vztahy se žáky, jejich rodiči a svými kolegy. Učitelé by se měli zúčastňovat kulturních i sportovních akcí i mimo školu, mohou se tak stát pro děti i rodiče atraktivnější.

Třídní učitel má důležitý úkol při adaptaci dětí na školní prostředí. Měl by dbát a věnovat se třídnímu kolektivu a jeho atmosféře. Může se stát, že některé děti si hůře zvykají na autoritu učitele. V tomto ohledu je důležitá spolupráce rodičů a učitele, měly by dítě povzbuzovat, pomáhat rozvíjet sebehodnocení, být spravedliví v hodnocení. Učitel může dítěti usnadnit adaptaci na školu, jestliže zpříjemňuje a podporuje pozitivní klima ve třídě, je přítomen u zápisu budoucích prvňáčků, přizpůsobuje výuku schopnostem dětí. (Šulová, 2012)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CÍLE, METODY VÝZKUMU A SBĚR DAT

3.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu této práce bylo zjistit názory učitelů primárního vzdělávání na to, jak jsou současné děti předškolního věku připravené na vstup do základní školy.

Díličí cíle výzkumu:

- Zjistit, v jaké oblasti školní připravenosti jsou podle učitelů primárního vzdělávání děti nejlépe a nejhůře připraveny.
- Zjistit, s jakými problémy se učitelé primárního vzdělávání setkali u dětí při adaptaci v prvním ročníku základní školy.
- Zjistit, jak si učitelé primárního vzdělávání představují optimálně připravené dítě na vstup do základní školy.

Ze stanovených cílů vyplývají tyto výzkumné otázky:

- V jaké oblasti školní připravenosti jsou podle učitelů primárního vzdělávání děti nejlépe a nejhůře připraveny?
- S jakými problémy se učitelé primárního vzdělávání setkali u dětí při adaptaci v prvním ročníku základní školy?
- Jak si učitelé primárního vzdělávání představují optimálně připravené dítě na vstup do základní školy?

3.2 Metoda výzkumu

Zvolili jsme kvantitativní výzkum a metodu dotazníkového šetření. Nástrojem výzkumu byl tedy dotazník. Dotazníkový výzkum proběhl mezi učiteli primárního vzdělávání z celé České republiky.

Dotazník se skládal z patnácti otázek, z toho bylo sedm otázek uzavřených, tři otázky polouzavřené, dvě otázky škálového typu a zbylé tři otázky byly otevřené.

3.3 Sběr dat

Respondenti byli učitelé ze základních škol z celé České republiky. Dotazník jsem vytvořila i v elektronické podobě, protože jsem oslovovala učitele i přes emailové adresy, které

jsem našla na webových stránkách škol. Dotazník byl k dispozici na portále www.survio.com (<https://www.survio.com/survey/d/G3P1C3T5R7S7R4F9A>). Tento odkaz jsem sdílela i na sociální síti Facebook v pedagogických skupinách, kde mohli odpovídat učitelé z celé republiky. S tištěnou formou dotazníku jsem oslovila učitele na břeclavských základních školách a v okolí. Jednalo se o dostupný výběr respondentů.

Než jsme dotazník zveřejnili kompletní, oslovila jsem pět učitelek z jedné břeclavské základní školy a provedla jsem s nimi předvýzkum. Jejich cenné rady a připomínky jsem použila při dokončování dotazníku.

Sběr dat probíhal během měsíce března. Tištěných dotazníků jsem rozdala 50 a vráceno mi jich bylo 41 (návratnost 82%). Ke konci měsíce se mi vrátilo 71 elektronických dotazníků (návratnost nezjistitelná). Dohromady bylo k dispozici 112 vyplněných dotazníků od učitelů primárního vzdělávání.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Tato kapitola obsahuje údaje z dotazníkového šetření a v následující kapitole jsou rozebrány odpovědi pomocí grafů a tabulek a jsou doplněny komentáři.

4.1 Interpretace získaných dat

V této podkapitole jsou rozpracovány a vyhodnoceny všechny otázky, na které odpovídali učitelé primárního vzdělávání.

V první otázce dotazníku jsme se ptali na pohlaví respondentů.

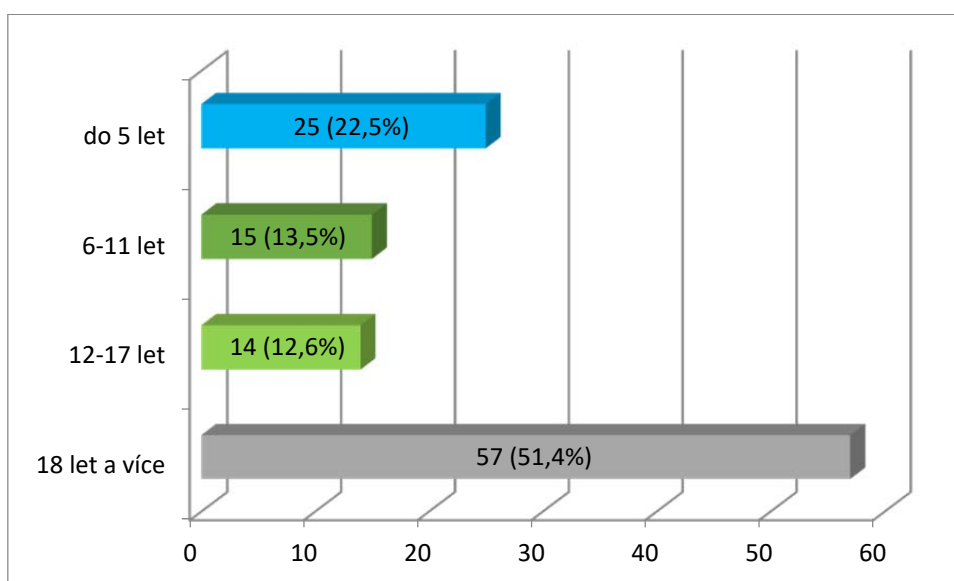
Tabulka 1: Pohlaví respondentů

Možnosti	n	%
žena	104	94,5
muž	6	5,5
Celkem	110	100

Z celkového počtu 112 dotazovaných respondentů odpovědělo na tuto otázku 110 učitelů. 94,5% z nich byly ženy a mužů se zúčastnilo 5,5%.

Druhou otázkou jsme chtěli zjistit délku praxe učitelů primárního vzdělávání.

Graf 1: Délka pedagogické praxe.

Ve druhé otázce jsme zjišťovali délku pedagogické praxe učitelů primárního vzdělávání. Na tuto položku odpovědělo 111 respondentů. Nejvíce se zúčastnilo učitelů s praxí 18 let a více (přes 51%). Za nimi následovali učitelé s praxí do 5 let (22,5%), 6-11 let (13,5%) a nejméně bylo učitelů s praxí od 12 do 17 let (12,6%).

Převaha počtu učitelek s nejdelší praxí může být ovlivněna tím, že na břeclovských základních školách učí většinou učitelky s dlouhodobou praxí.

Ve třetí otázce jsme se ptali, kde se nachází základní škola, na které učitelé pracují.

Tabulka 2: Poloha základní školy.

Možnosti	n	%
ve městě	80	72,1
na vesnici	31	27,9
Celkem	111	100

Nadpoloviční většina respondentů (přes 72%) uvedla, že základní škola, kde pracují, se nachází ve městě. Respondentů, kteří pracují na vesnici, je téměř 30%.

Ve čtvrté otázce nás zajímalo, jak učitelé hodnotí úroveň svých znalostí týkající se problematiky školní zralosti a připravenosti.

Tabulka 3: Úroveň znalostí z problematiky školní připravenosti.

Možnosti	n	%
mám výborné znalosti	19	17,0
mám dostačující znalosti	84	75,0
mám základní znalosti	9	8,0
mám nedostačující znalosti	0	0
nemám žádné znalosti	0	0
Celkem	112	100

Z tabulky jednoznačně vyplývá, že 75% učitelů si myslí, že má dostačující znalosti z problematiky školní zralosti a připravenosti. 17% učitelů uvedlo, že v oblasti školní připravenosti mají výborné znalosti. Je to pravděpodobně proto, že dotazníkového šetření se zúčastnilo větší množství učitelů s vysokou praxí a ti mají více zkušeností s touto problematikou. Základní znalosti z oblasti školní připravenosti má 8% učitelů. Nikdo z respondentů neuvedl, že by měli nedostačující nebo žádné znalosti. To naznačuje, že většina učitelů se orientuje v problematice školní zralosti a připravenosti.

Pátá otázka zjišťovala, zda podle učitelů věnuje Česká republika školní připravenosti dostatečnou pozornost.

Tabulka 4: Míra pozornosti České republiky k problematice školní připravenosti.

Možnosti	n	%
rozhodně ano	14	12,5
pozornost je dostačující, ale mohla by se zvýšit	61	54,5
nevím	8	7,1
ne, pozornost mi nepřipadá dostačující	29	25,9
rozhodně ne	0	0
Celkem	112	100

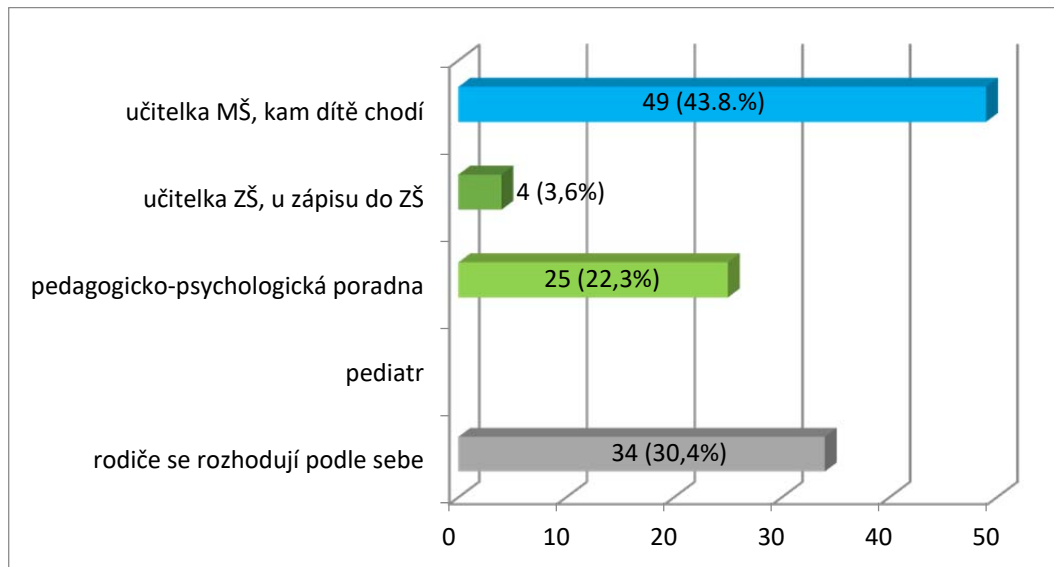
Přes 54% respondentů uvedlo, že pozornost je dostačující, ale mohla by se zvýšit. Téměř 26% učitelů si myslí, že pozornost ze strany státu není dostačující. 12,5% učitelů je přesvědčeno, že Česká republika věnuje školní připravenosti rozhodně dostatek pozornosti. Osm respondentů (7,1%) nedokázalo vyjádřit svůj názor k této položce.

Většina učitelů je přikloněno, že Česká republika věnuje školní připravenosti dostatek pozornosti. Můžeme si všimnout, že na toto téma existuje spousta publikací a příruček, které mohou učitelky využívat.

V další, šesté otázce, jsme se učitelů ptali, kdo podle jejich zkušeností nejvíce ovlivní rozhodnutí rodičů žádat o odklad školní docházky pro své dítě.

V této otázce si učitelé mohli vybrat z pěti možností. Jestliže si zvolili poslední odpověď, měli možnost dopsat svůj názor, proč si to myslí.

Graf 2: Podle koho se rodiče rozhodují žádat o odklad školní docházky.

Téměř 44% učitelů prvního ročníku základní školy se domnívá, že rozhodnutí rodičů žádat o odklad školní docházky nejvíce ovlivňují učitelky MŠ, kterou jejich dítě navštěvuje. Učitelka MŠ je s dítětem v každodenním kontaktu a měla by ho dobře znát. To, že rodiče se o odkladu školní docházky rozhodují podle sebe, si myslí přes 30% učitelů. Nejčastěji uvádí, že rodiče chtějí dětem prodloužit dětství a nenechají si od nikoho poradit. Přes 22% učitelů odpovědělo, že rozhodnutí rodičů ovlivňuje návštěva odborníků v pedagogicko-psychologické poradně. Nízké procento učitelů (3,6%) uvedlo, že rozhodnutí rodičů může ovlivnit i učitelka ZŠ u zápisu do školy. Zajímavé je, že žádný z respondentů si nemyslí, že pediatři dokážou ovlivnit rozhodnutí rodičů o odkladu povinné školní docházky.

V sedmé otázce nás zajímalo, kdo podle zkušeností učitelů má větší úspěšnost u zápisu do první třídy.

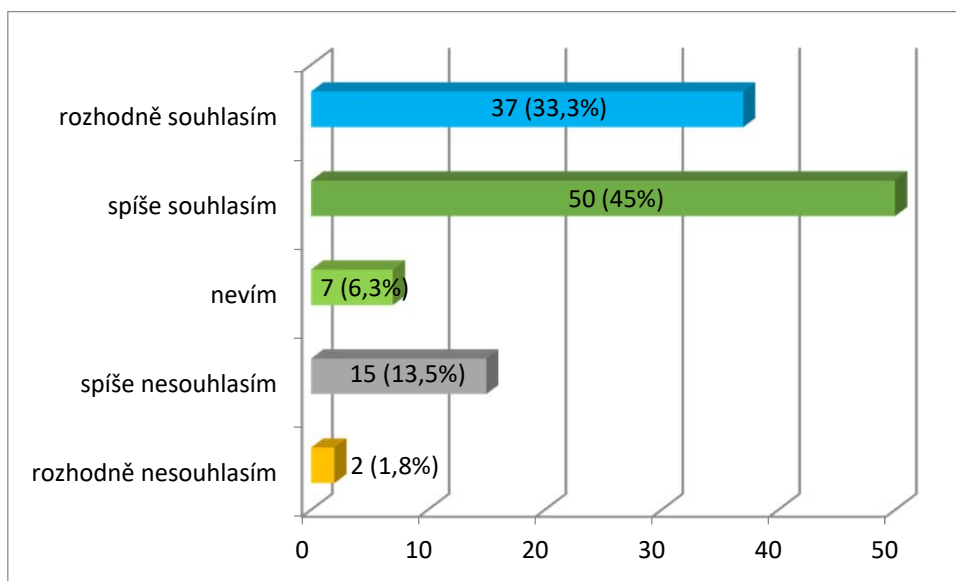
Tabulka 5: Kdo má větší úspěšnost u zápisu do první třídy.

Možnosti	n	%
chlapci	0	0
dívky	26	23,4
nelze jednoznačně určit	85	76,6
Celkem	111	100

Tabulka nám jasně ukazuje, že většina (76,6%) učitelů prvního stupně základní školy nedovede jednoznačně určit, jestli jsou u zápisu do první třídy úspěšnější chlapci nebo dívky. Můžeme předpokládat, že učitelé k dětem přistupují individuálně a nerozlišují rozdíly mezi chlapci a dívkami. Přes 23% pedagogů uvedlo, že podle nich jsou úspěšnější dívky než chlapci. Můžou si myslet, že dívky jsou většinou dříve vyzrálejší než chlapci. Nikdo z učitelů neuvedl, že chlapci by mohli být u zápisu do první třídy úspěšnější než dívky.

Co si myslí učitelé o novelizaci školského zákona, která změnila datum zápisu do prvních tříd z ledna na duben, zjišťovala osmá položka v dotazníku.

Graf 3: Názor učitelů na novelizaci školského zákona o změně zápisu do prvních tříd.

Většina respondentů souhlasí s novelizací školského zákona, kdy se datum zápisu přesunul z ledna na duben. 33,3% učitelů s novelou rozhodně souhlasí a 45% spíše souhlasí. U dítěte v předškolním věku hraje významnou roli každý měsíc, který může znamenat posun v připravenosti a zralosti pro základní školu. Spíše s touto novelou nesouhlasí 13,5% učitelů a rozhodně tuto novelu odmítají dva respondenti (1,8%). Sedm učitelů (6,3%) nedokázalo vyjádřit svůj názor na tuto problematiku a zvolili si odpověď neví.

V deváté otázce jsme chtěli vědět, co si učitelé myslí o působení mateřské školy na dítě před nástupem do základní školy.

V této položce bylo učitelům nabídnuto pět možností, ze kterých měli vybrat jednu s možností vysvětlit, proč se rozhodli pro takovou odpověď.

Tabulka 6: Působení mateřské školy na dítě před nástupem do základní školy.

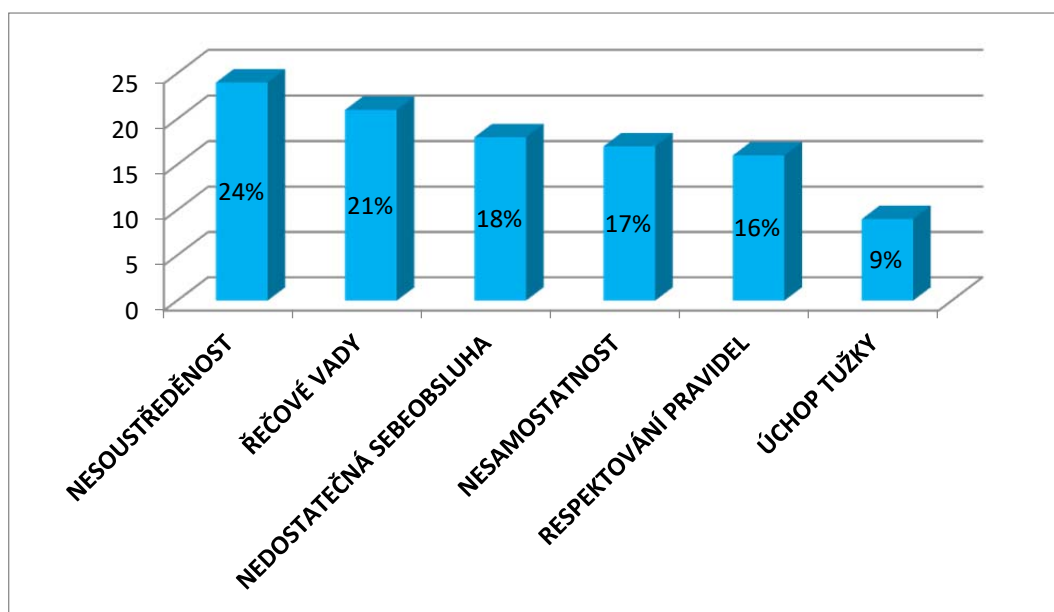
Možnosti	n	%
ano, MŠ je rozhodně vhodná	37	33,3
ano, MŠ je vhodná, ale je důležitá spolupráce s rodinou	73	65,8
nevím	1	0,9
ne, MŠ není přínosem pro dítě	0	0
ne, MŠ rozhodně nemá vliv	0	0
Celkem	111	100

Téměř dvě třetiny učitelů (65,8%) se shodují, že působení mateřské školy na dítě je vhodné na přípravu do základní školy, ale je důležitá spolupráce s rodinou. Uvádějí, že pokud rodiče nespolupracují s MŠ, působení mateřské školy na dítě je méně efektivní. Pro třetinu respondentů (33,3%) je působení mateřské školy na dítě před vstupem do školy rozhodně vhodné. Děti jsou lépe socializované, lépe pracují v kolektivu dětí, učí se sebeobsluže, grafomotorice a soustředěnosti. Jen jeden respondent (0,9%) odpověděl na tuto otázku neví. Nikdo z učitelů si nemyslí, že mateřská škola není pro dítě přínosem a že nemá na dítě žádný vliv. To naznačuje, že učitelé primárního vzdělávání respektují vliv mateřské školy na dítě a v předškolním vzdělávání vidí smysl a důležitost.

Cílem desáté otázky bylo zjistit, s jakými problémy se učitelé setkali při adaptaci dětí na první třídu základní školy.

V první otevřené otázce jsme od učitelů zjišťovali problémy při adaptaci v první třídě, se kterými se nejčastěji setkali. Odpovědi byly vyhodnoceny a seřazeny do šesti oblastí.

Graf 4: Problémy při adaptaci dětí na první třídu.

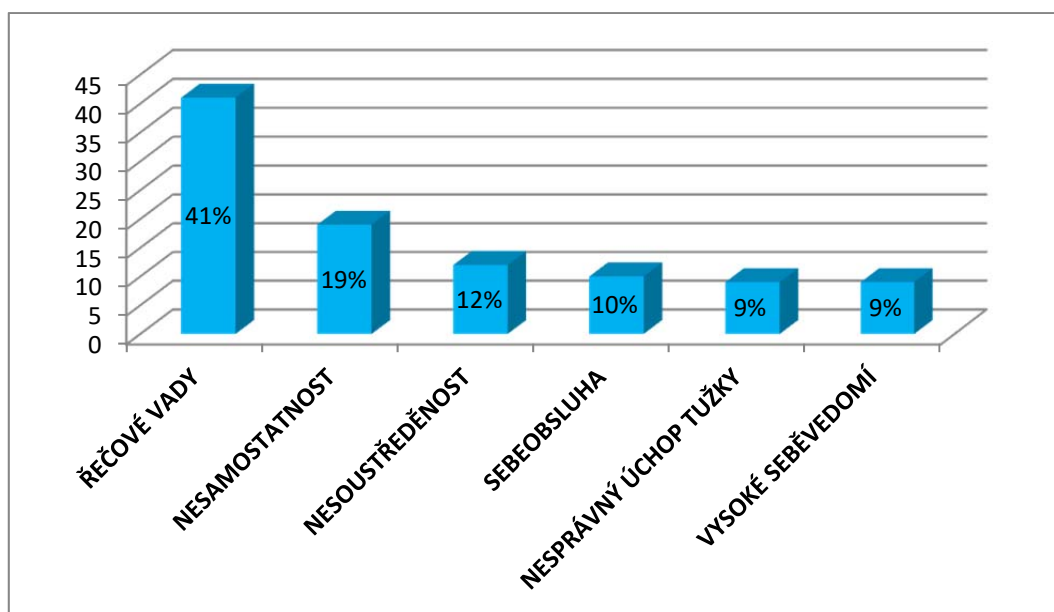

Při adaptaci dětí na první třídu, se učitelé nejvíce setkávají s problémem nesoustředěnost (24%). Děti se nevydrží soustředit a koncentrovat celou vyučovací hodinu, jsou roztěkané a neposedné. S dalším problémem, se kterým se učitelé setkávají, jsou řečové vady (21%). Nejvíce se zmiňují o dyslálii, patlavosti, špatné výslovnosti, nedostatečné slovní zásobě atd. Objevily se i názory, že rodiče nevěnují svým dětem dostatečnou logopedickou péči. Třetí místo obsadila nedostatečná sebeobsluha (18%). Některé děti mají problémy s převlékáním do tělesné výchovy, s chytáním školních pomůcek na vyučování a dokonce i s hygienickými návyky. Vedle této oblasti učitelé dále uvedli nesamostatnost (17%). O jedno procento méně má respektování pravidel (16%). Jde především o pravidla, která si stanovuje každá třída nebo škola a o respektování autority učitele. Na posledním místě s 9 procenty je úchop tužky.

V jedenácté otázce nás zajímalo, jak charakterizují učitelé současné dítě nastupující do základní školy.

Druhá otevřená otázka zjišťovala, jak učitelé charakterizují současné děti, které nastupují do základní školy. Odpovědi byly vyhodnoceny a zařazeny do šesti kategorií.

Graf 5: Charakteristika současných dětí nastupujících do základní školy.

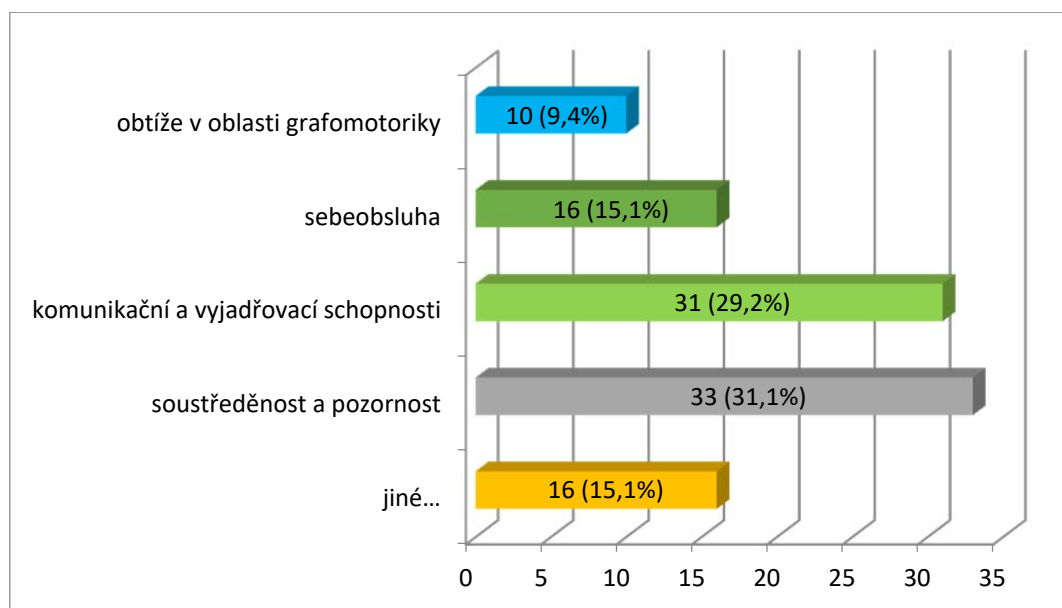

Podle učitelů primárního vzdělávání nejvíce charakterizují současné děti řečové vady (41%). Jde zejména o patlavost, dyslalii, špatnou výslovnost, nedostatečnou slovní zásobu aj. Na druhém místě učitelé uvedli, že dnešní děti jsou z 19% nesamostatné. Nepoznají si své věci, neustále vyžadují pozornost učitele a někteří nezvládají odloučení od rodičů. Dnešní děti jsou dále podle učitelů nesoustředěné (12%), s problémy se sebeobsluhou (10%), s nesprávným úchopem tužky (9%). Překvapivě se jako poslední kategorie objevilo, že některé současné děti mají až příliš vysoké sebevědomí (9%). Jsou vychovávány jako osobnosti, které nemají z domova určené hranice chování a mají problémy s uznáním autority učitele.

Dvanáctou otázkou jsme se pokusili zjistit nejčastější projevy týkající se nepřipravenosti dětí pro vstup do školy, podle zkušeností učitelů.

Zde jsme nabídli učitelům pět odpovědí, z nichž jedna možnost byla „jiné“, kde mohli vyjádřit odpověď, která se v možnostech nevyskytovala.

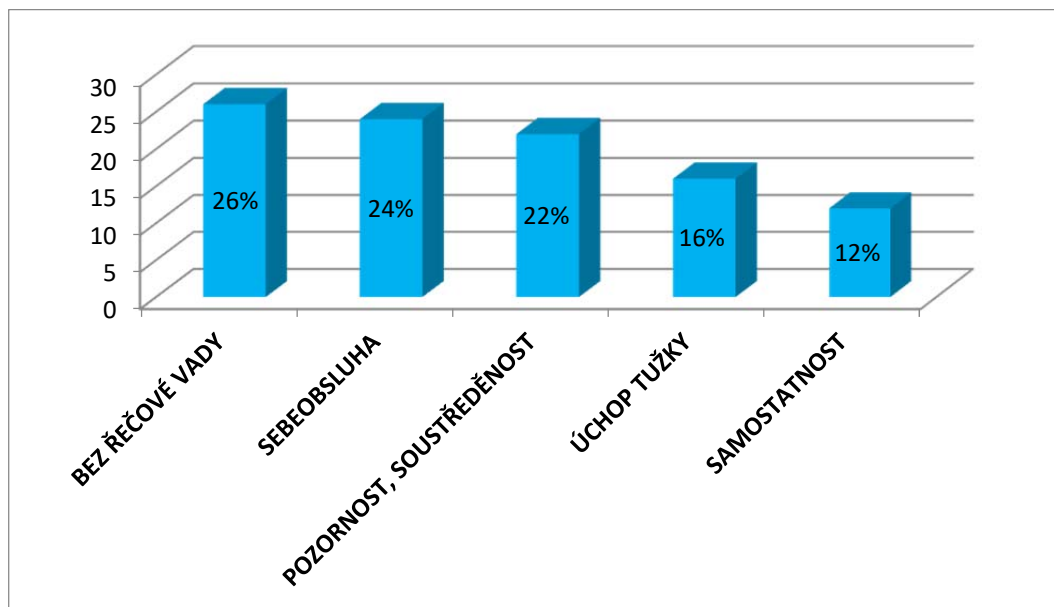
Graf 6: Nejčastější projevy nepřipravenosti dětí pro vstup do školy.

Mezi nejčastější projevy nepřipravenosti dětí pro vstup do školy učitelé uvedli soustředěnost a pozornost (31,1%) a těsně následují komunikační a vyjadřovací schopnosti (29,2%). Mezi další projevy nepřipravenosti učitelé zařadili nedostatečnou sebeobsluhu (15,1%) a obtíže v oblasti grafomotoriky (9,4%). Na odpověď „jiné“ odpovědělo 16 respondentů (15,1%). Někteří by označili všechny nabídnuté odpovědi, jiní zmiňovali oblast sociálních dovedností. Objevily se i názory některých učitelů, že za projevy nepřipravenosti dětí pro vstup do školy, může nedostatečný zájem rodičů o dítě.

Ve třinácté otázce jsme se ptali, jak si učitelé představují dítě, které je ideálně připravené pro vstup do první třídy?

Graf 7: Optimálně připravené dítě pro vstup do první třídy.

Touto otázkou jsme chtěli zjistit, jak si učitelé představují optimálně připravené dítě pro vstup do základní školy. Učitelé by si děti představovali bez řečových vad (26%), zvládající návyky sebeobsluhy (24%). Dále uvedli, že děti by měly optimálně udržet pozornost a soustředěnost (22%). Správný úchop tužky (16%) je pro učitele také důležitý. Domnívají se, že učitelky MŠ a rodiče dětí důsledně neopravují. Nezbytná, pro ideálně připravené dítě, je podle učitelů i samostatnost (12%). Děti by měly být samostatné v oblékání, při stolování, mělo by si zvládnout nachystat věci k výuce a mít hygienické návyky.

V předposlední otázce jsme chtěli od učitelů zjistit průměrnou úroveň školní připravenosti u dívek předškolního věku.

Ze všech devíti možností byla sestavena tabulka (č. 7) podle průměru. Vidíme oblasti školní připravenosti od té, která dopadla nejlépe, až po oblast, která dopadla nejhůře.

Tabulka 7: Průměrná úroveň školní připravenosti u dívek.

Možnosti	průměr
řeč	3,67
zrakové vnímání a paměť	3,67
základní matematické představy	3,60
sociální dovednosti	3,60
grafomotorika, kresba	3,50
sluchové vnímání a paměť	3,33
práceschopnost, pozornost	3,33
sebeobsluha	3,33
vnímání prostoru a času	2,67

Z tabulky můžeme vyčíst, že u dívek jako nejlepší oblast školní připravenosti považují učitelé překvapivě řeč a zrakové vnímání a paměť. Za nimi hned následují základní matematické představy a sociální dovednosti. Největší problémy učitelé vidí v tom, jak se děti (dívky) orientují v čase a prostoru.

V poslední otázce jsme chtěli od učitelů zjistit průměrnou úroveň školní připravenosti u chlapců předškolního věku.

Ze všech devíti možností byla sestavena tabulka (č. 8) podle průměru. Vidíme oblasti školní připravenosti od té, která dopadla nejlépe, až po oblast, která dopadla nejhůře.

Tabulka 8: Průměrná úroveň školní připravenosti u chlapců.

Možnosti	průměr
základní matematické představy	3,50
zrakové vnímání a paměť	3,27
sluchové vnímání a paměť	3,17
řeč	3,00
práceschopnost, pozornost	3,00
sebeobsluha	2,83
grafomotorika, kresba	2,78
vnímání prostoru a času	2,67
sociální dovednosti	2,67

Z této tabulky, která se týká chlapců a jejich školní připravenosti, můžeme vidět, že nejlépe podle učitelů dopadli v oblasti základní matematické představy. Za nejhorší oblast považují

učitelé sociální dovednosti a vnímání prostoru a času. Můžeme si všimnout, že nejpatrnější rozdíl mezi chlapci a dívkami je v oblasti sociálních dovedností. Může to být způsobeno vývojovými rozdíly mezi chlapci a dívkami. Učitelé se domnívají, že chlapci jsou ve vývoji pomalejší než dívky. Nezralost sociálních dovedností se může projevovat potížemi v adaptaci na školní prostředí, neschopností ovládat své emoce nebo potíže vyrovnat se s nezdarem.

4.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

VO č. 1: V jaké oblasti školní připravenosti jsou podle učitelů primárního vzdělávání děti nejlépe a nejhůře připraveny?

Tabulka 9: Průměrná úroveň školní připravenosti u dětí předškolního věku.

Možnosti	průměr	pořadí
základní matematické představy	3,55	1
zrakové vnímání a paměť	3,47	2
řeč	3,34	3
sluchové vnímání a paměť	3,25	4
práceschopnost, pozornost	3,17	5
grafomotorika, kresba	3,14	6-7
sociální dovednosti	3,14	6-7
sebeobsluha	3,08	8
vnímání prostoru a času	2,67	9

Z tabulky nám vyplývá, že oblast, ve které jsou děti podle učitelů primárního vzdělávání nejlépe připraveny, jsou základní matematické představy. Může to být způsobeno tím, že v mateřských školách se matematickým představám věnují učitelky poměrně dost času. Využívají mnoho her s matematickou tematikou, pracovní listy apod. Jako druhou nejlepší z oblastí je podle učitelů zrakové vnímání a paměť. Může to souviset opět s činnostmi, které děti často dělají. Rádi skládají puzzle, hrají pexeso, staví z různých stavebnic, dokreslují, překreslují a tím rozvíjí svoji paměť a zrakovou analýzu a syntézu.

Mezi oblastmi, které podle učitelů dopadly nejhůře, je vnímání prostoru a času. To může znamenat u dětí ve školním věku obtížnou orientaci v textu při čtení i psaní, potíže v koordinaci pohybů, v kolektivních hrách a v neposlední řadě potíže v sebeobsluze. To souvisí s oblastí, která dopadla podle učitelů nejhůře jako druhá – sebeobsluha. Děti mají potíže

s osobní hygienou, nezvládají úkony spojené s oblékáním a můžou mít problémy se stolováním.

VO č. 2: S jakými problémy se učitelé primárního vzdělávání setkali u dětí při adaptaci v prvním ročníku základní školy?

Při adaptaci dětí na první třídu, se učitelé nejvíce setkali s problémem nesoustředěnosti dětí. Děti se nevydrží soustředit a koncentrovat celou vyučovací hodinu, jsou roztěkané a neposedné. Zmiňují, že v mateřské škole se děti nemusely soustředit na činnost, když nechtěly. Někteří učitelé se pozitivně vyjadřují k přípravným třídám pro předškolní děti. Domnívají se, že v heterogenních třídách mateřských škol se učitelka nestihá naplno věnovat dětem předškolního věku. V přípravných třídách by se učitelky mohly intenzivněji věnovat přípravě na školu i ve spolupráci s primárními pedagogy. S dalším problémem, se kterým se učitelé setkávají, jsou řečové vady. Nejvíce se zmiňují o dyslálii, patlavosti, špatné výslovnosti, nedostatečné slovní zásobě atd. Objevily se i názory, že rodiče nevěnují svým dětem dostatečnou logopedickou péči. Učitelům komplikuje práci i nedostatečná sebeobsluha u dětí. Některé děti mají problémy s převlékáním do tělesné výchovy, s chytáním školních pomůcek na vyučování a dokonce i s hygienickými návyky. S tím souvisí i nesamostatnost. Některé děti vyžadují neustále pozornost učitele, mají problém s odpoutáním od rodiny a to vše může narušovat práci učitele. Některé dnešní děti nedokážou respektovat pravidla. Jde především o pravidla, která si stanovuje každá třída nebo škola a o respektování autority učitele.

VO č. 3: Jak si učitelé primárního vzdělávání představují optimálně připravené dítě na vstup do základní školy?

Učitelé by si děti představovali hlavně bez řečových vad, aby dítě správně vyslovovalo, bylo komunikativní a mluvilo ve větách. Řečové vady způsobují dětem komplikace při učení psaní i čtení. Téměř čtvrtina učitelů by uvítalo u dětí zvládnutí návyků sebeobsluhy. Dále uvedli, že děti by měly optimálně udržet pozornost a soustředěnost. O tom už jsme se zmínili v předchozí otázce, s jakými problémy se učitelé setkali při adaptaci na první třídu. Důležitý je pro učitele i správný úchop tužky. Domnívají se, že učitelky MŠ a rodiče děti důsledně neopravují. Nezbytná, pro ideálně připravené dítě, je podle učitelů i samostatnost. Děti by měly být samostatné v oblékání, při stolování, mělo by si zvládnout nachystat věci k výuce a mít hygienické návyky.

Někteří učitelé si už nedokážou představit dítě, které by bylo ideálně připravené.

4.3 Doporučení pro praxi

V této práci jsme zjistili, že nejzávažnější problémy učitelé vidí v řečových vadách. Myslí si, že rodiče doma nedostatečně s dětmi procvičují a návštěva logopeda jednou měsíčně nestačí. Možné řešení by bylo více kvalifikovaných osob, logopedů, kteří by pravidelně docházeli do mateřských škol a s dětmi intenzivně pracovali možno i za přítomnosti rodičů. I když v současné době existuje spousta školení a kurzů logopedického charakteru, kterých se učitelé zúčastňují, nemají moc pravomocí učit děti logopedii. Je to ale samozřejmě dobrá prevence a učitelky s dětmi mohou procvičovat např. gymnastiku mluvidel, různé artikulační cvičení, dechová cvičení. Řešením by mohlo být i zintenzivnění těchto kurzů a školení.

Jako další doporučení bychom uvedli, že by měly více začít spolupracovat učitelky mateřských škol s učiteli primárního vzdělávání. Mohli by se pořádat různé besedy, na kterých by učitelé sdíleli své zkušenosti z problematiky školní připravenosti a tím by mohl vzniknout provázaný systém spolupráce, alespoň na těch školách, které jsou sloučené se školami mateřskými.

ZÁVĚR

Jako hlavním výzkumným cílem bylo zjistit názory učitelů primárního vzdělávání na to, jak jsou současné děti předškolního věku připravené na vstup do základní školy. Po zpracování dat od učitelů jsme zjistili, že současné děti jsou nedostatečně připravené v oblasti řeči. Učitelé mnohokrát uváděli, že děti mají obtíže v porozumění řeči, vidí velké rozdíly mezi dětmi v kapacitě slovní zásoby, nedokážou se souvisle a smysluplně vyjádřit nebo jim není rozumět. Některé děti mají potíže se zapamatováním básniček, říkanek a projevuje se i nezájem o čtené pohádky.

Výzkumem jsme dále zjistili, že učitelé by uvítali lepší úroveň připravenosti v oblasti soustředěnosti a pozornosti. Učitelé se většinou shodli, že současné děti jsou velmi nepozorné, nestálé, nevydrží dokončit úkol, jsou méně odolné vůči rušivým vlivům a rychleji se unaví. Učitelé musí tyto děti více verbálně podporovat nebo i prakticky pomáhat a vyžadují zvýšenou individuální péči.

Další oblast, kterou učitelé často zmiňovali jako problémovou u dnešních dětí před vstupem do školy je nesamostatnost a nevyzrálost v oblasti sebeobsluhy. Tyto nedostatky mohou dětem velmi znesnadnit vstup do školy a způsobit jim problémy s adaptací. Dítě se může cítit úzkostně, mít pocity strachu, bezradnosti nebo méněcennosti. Učitelé se shodli, že upevňování návyků sebeobsluhy a samostatnosti začíná hlavně v rodině. Rodina by se měla zásadně podílet v navozování těchto dovedností.

Z výzkumu vyplynulo, že učitelé prvního stupně základní školy považují u dětí za nejlepší oblast připravenosti na školu základní matematické představy. Odpovídali většinou, že děti ovládají číselnou řadu, dokážou určit počet předmětů, vytvořit skupiny o daném počtu prvků. Toto někteří učitelé zjišťují i u zápisu do základní školy. Na úspěšnost dětí v matematické oblasti má vliv úroveň rozvoje zrakového vnímání, které také učitelé zvolili mezi nejlepší oblasti připravenosti.

Podle mého názoru se daly takové výsledky očekávat. Pracuji v mateřské škole a sama vidím podobné nedostatky ve školní připravenosti jako učitelé základních škol. Mateřské školy se snaží dětem věnovat ve všech směrech, ale je důležité i to, jak se doma věnují rodiče svým dětem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010, iii, 100 s. Moderní metodika pro rodiče a učitele. Předškoláci. ISBN 978-80-251-2569-4.
- [2] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [3] KOHOUTEK, R. Diagnostika připravenosti dětí pro školní docházku. *Pedagogická orientace* 2006, č. 2, s. 3-23. ISSN 1211-4669.
- [4] KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 455 s. ISBN 978-80-7367-828-9.
- [5] KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008, 193 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1568-1.
- [6] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
- [7] MAJERČÍKOVÁ, J. Odklady povinné školní docházky v perspektivě učitelek mateřských škol. *Orbis scholae* 2017, 11 (1), s. 9-30. ISSN 1802-4637.
- [8] MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Třetí vydání. Praha: Portál, 2015, 247 s. ISBN 978-80-262-0977-5.
- [9] OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016, 220 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5107-8.
- [10] STRAKOVÁ J., SPILKOVÁ V., SIMONOVÁ, J. Názory učitelů základních škol na potřebu změn ve školním vzdělávání. *Orbis scholae* 2013, 7 (1), s. 79-100. ISSN 1802-4637.
- [11] SVOBODOVÁ, Zuzana. *Zápis dítěte do první třídy – kritéria, spravedlnost, pohled zákonných zástupců*. *Pedagogika*, roč. 66, č. 5, 2016, s. 592-607. ISSN 0031-3815.
- [12] ŠMELOVÁ, Eva, Alena PETROVÁ a Eva SOURALOVÁ. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 312 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3345-5.

- [13] ŠULOVÁ, Lenka. *Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 248 s. ISBN 978-80-7478-542-9.
- [14] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 8071783080.
- [15] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupné z www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

RVP PV - Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

MŠ – Mateřská škola

ZŠ – Základní škola

VO – Výzkumné otázky

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Délka pedagogické praxe	29
Graf 2. Podle koho se rodiče rozhodují žádat o odklad školní docházky	32
Graf 3. Názor učitelů na novelizaci školského zákona o změně zápisu do prvních tříd	33
Graf 4. Problémy při adaptaci dětí na první třídu	35
Graf 5. Charakteristika současných dětí nastupujících do základní školy	36
Graf 6. Nejčastější projevy nepřipravenosti dětí pro vstup do školy	37
Graf 7. Optimálně připravené dítě pro vstup do první třídy	38

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Pohlaví respondentů	29
Tabulka 2: Poloha základní školy.	30
Tabulka 3: Úroveň znalostí z problematiky školní připravenosti.	30
Tabulka 4: Míra pozornosti České republiky k problematice školní připravenosti.	31
Tabulka 5: Kdo má větší úspěšnost u zápisu do první třídy.	33
Tabulka 6: Působení mateřské školy na dítě před nástupem do základní školy.	34
Tabulka 7: Průměrná úroveň školní připravenosti u dívek.	39
Tabulka 8: Průměrná úroveň školní připravenosti u chlapců.	39
Tabulka 9: Průměrná úroveň školní připravenosti u dětí předškolního věku.	40

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník pro učitele primárního vzdělávání
- P II Ukázka některých doslovných odpovědí učitelů na 11. otevřenou otázku.
- P III Grafy k otázkám z dotazníku.

PŘÍLOHA I: DOTAZNÍK PRO UČITELE PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Vážení kolegové,

jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. V rámci své bakalářské práce *Názory učitelů primárního vzdělávání na připravenost dětí na vstup do základní školy* se na Vás obracím s prosbou o pomoc při výzkumném dotazníkovém šetření. Dotazník je anonymní. Veškeré informace budou užity pouze pro účely výzkumu. Pokuste se u každé z položek co nejvíce upřímně vyjádřit Váš názor. Označte vždy pouze jednu z nabízených možností, která nejvíce odpovídá Vašemu názoru.

Děkuji, že jste ochotní se mnou spolupracovat a poskytnout k této problematice svůj osobní názor.

Ivona Válková

1. Jste

- a) žena
- b) muž

2. Kolik let pedagogické praxe máte?

- a) do 5 let
- b) 6 - 11 let
- c) 12 – 17 let
- d) 18 a více

3. Základní škola, kde pracujete, se nachází

- a) ve městě
- b) na vesnici

4. Jak hodnotíte úroveň vašich znalostí týkající se problematiky školní zralosti a připravenosti?

- a) mám výborné znalosti
- b) mám dostačující znalosti
- c) mám základní znalosti
- d) mám nedostačující znalosti
- e) nemám žádné znalosti

5. Věnuje se, podle vašeho názoru, školní připravenosti v České republice dostatečná pozornost?

- a) rozhodně ano
- b) pozornost je dostačující, ale mohla by se zvýšit
- c) nevím
- d) ne, pozornost mi nepřipadá dostačující
- e) rozhodně ne

6. Kdo, podle vašich zkušeností nejvíce ovlivní rozhodnutí rodičů žádat o odklad školní docházky pro své dítě?

- a) učitelka MŠ, kam dítě chodí
- b) učitelka ZŠ, u zápisu do ZŠ
- c) pedagogicko- psychologická poradna
- d) pediatr
- e) rodiče se rozhodují podle sebe.....Proč? (prosím doplňte).....

.....

7. Kdo podle vašich zkušeností má větší úspěšnost u zápisu do první třídy?

- a) chlapci
- b) dívky
- c) nelze jednoznačně určit

8. Jaký je váš názor na novelizaci školského zákona, která změnila datum zápisu do prvních tříd z ledna na duben?

- a) rozhodně souhlasím s touto novelou
- b) spíše souhlasím s touto novelou
- c) nevím
- d) spíše nesouhlasím s touto novelou
- e) rozhodně nesouhlasím s touto novelou

9. Jaký je váš názor na působení mateřské školy na dítě před nástupem do základní školy?

- a) ano, mateřská škola je vhodná na přípravu dítěte do základní školy
- b) ano mateřská škola je vhodná, ale je důležitá spolupráce s rodinou
- c) nevím
- d) mateřská škola není přínosem pro dítě před nástupem do základní školy
- e) mateřská škola rozhodně nemá vliv na dítě před nástupem do základní školy

Zkuste vysvětlit, proč si to myslíte?.....

.....

.....

.....

10. Můžete charakterizovat problémy, se kterými jste se setkali při adaptaci dětí na první třídu základní školy?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

11. Charakterizujte současné dítě nastupující do základní školy.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Jaké jsou podle vašich zkušeností nejčastější projevy týkající se nepřipravenosti dětí pro vstup do školy?

- a) obtíže v oblasti grafomotoriky
- b) sebeobsluha
- c) komunikační a vyjadřovací schopnosti
- d) soustředěnost a pozornost
- e) jiné (prosím doplňte).....

13. Jak si představujete dítě, které je ideálně připravené pro vstup do první třídy?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Na stupnici od 1 do 5 odhadněte průměrnou úroveň školní připravenosti u dívek předškolního věku. 1 znamená žádná připravenost a 5 nejvyšší možná připravenost.

a) grafomotorika, kresba	1	2	3	4	5
b) řeč	1	2	3	4	5
c) sluchové vnímání a paměť	1	2	3	4	5
d) zrakové vnímání a paměť	1	2	3	4	5
e) vnímání prostoru a času	1	2	3	4	5
f) základní matematické představy	1	2	3	4	5
g) sociální dovednosti	1	2	3	4	5
h) průčeschnost, pozornost	1	2	3	4	5
i) sebeobsluha	1	2	3	4	5

15. Na stupnici od 1 do 5 odhadněte průměrnou úroveň školní připravenosti u chlapců předškolního věku. 1 znamená žádná připravenost a 5 nejvyšší možná připravenost.

a) grafomotorika, kresba	1	2	3	4	5
b) řeč	1	2	3	4	5
c) sluchové vnímání a paměť	1	2	3	4	5
d) zrakové vnímání a paměť	1	2	3	4	5
e) vnímání prostoru a času	1	2	3	4	5
f) základní matematické představy	1	2	3	4	5
g) sociální dovednosti	1	2	3	4	5
h) průčeschnost, pozornost	1	2	3	4	5
i) sebeobsluha	1	2	3	4	5

Děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku.

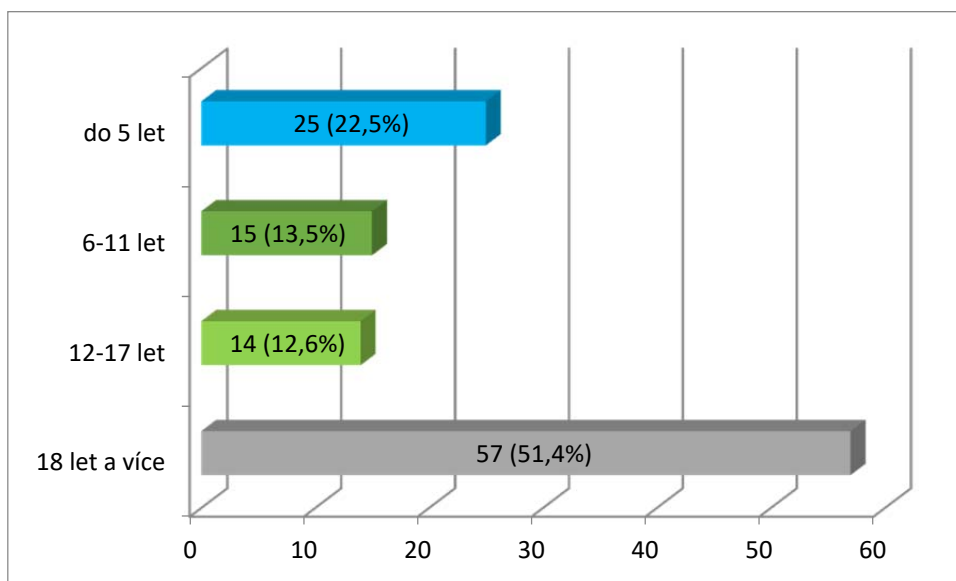
PŘÍLOHA II: UKÁZKA NĚKTERÝCH DOSLOVNÝCH ODPOVĚDÍ UČITELŮ NA 11. OTEVŘENOU OTÁZKU.

1. Špatně mluvící, s problémovým chováním
2. Špatně mluvící a velmi sebevědomé a v mnoha případech dost nevychované - skáču do řeči, ostatní nenechají promluvit, vždy jen oni mají pravdu, když není po jejich - vztekají se atd. - učitelky v MŠ se mohou snažit, jak chtějí, toto mají z domova.
3. Umí spoustu písmen, většinou zná barvy, je natěšené, ale mnoho z nich má špatný úchop psací potřeby, hodně dětí nemá z domova určené hranice v chování, pak nerozumí, co po nich učitelka chce.
4. Sebevědomé, rozmazlené, panovačné.
5. Děti se od sebe liší svými vrozenými schopnostmi, které se nedají ovlivnit, pouze je třeba z nich ve výuce vycházet. V posledních letech však pozoruji nárůst logopedických problémů dětí. Také je čím dál více dětí vychováváno jako "osobnost" a ve škole pak má toto dítě problém s uznáním autority učitele. Současné děti jsou velmi šikovné v IT technice, znají hry, ale neznají pohádky a nebaví je tyto pohádky poslouchat.
6. Velké procento dětí s vadou řeči.
7. Více otevřené, šikovné, horší řeč.
8. Připravené z MŠ, nepřipravené od rodičů
9. Dítě je vyzrálé v oblastech jemné a hrubé motoriky, sociálních a komunikačních dovedností, poznávacích schopností a hlavně se na školu těší.
10. Nedostatečně zralé
11. Dítě většinou počítá po jedné nejméně do dvaceti, některé děti dovedou i některé početní operace, poznají většinu písmen, na druhé straně čím dál častěji špatný úchop tužky, špatná výslovnost, nesamostatnost v sebeobsluze.
12. Má sebeobslužné návyky, přiměřené vědomosti. Je roztěkané, nesoustředěné.
13. Dítě z podnětného prostředí je na vstup do 1. třídy většinou připraveno adekvátně (pokud nebrání zdravotní problémy, postižení). Dítě z nepodnětného prostředí připravené není, povinný rok ve školce tuto skutečnost nezachrání.
14. Děti velmi špatně mluví, nejsou samostatné a neumí základy sebeobsluhy. Není to ale u všech. Některé děti vše zvládají.

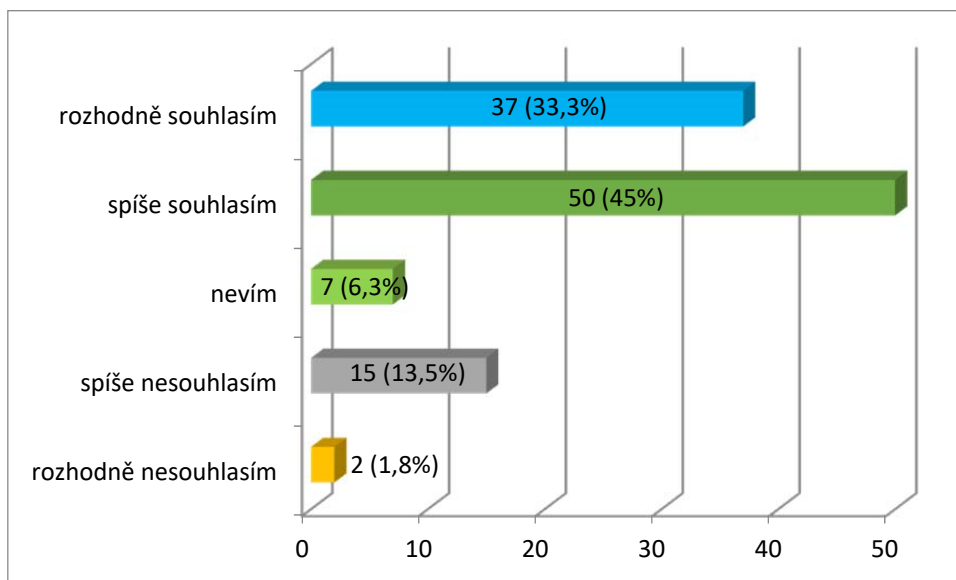
15. Dítě je pořád dítě, největší problém vidím v rodičích. Nevěnují dětem dostatek času a nepřipravují se s nimi. MŠ nemůže vše dohnat, zvláště pak ve smíšených třídách. A poté při každém sebemenším náznaku nezralosti žádají o odklad dítěte.
16. Špatná výslovnost, nesamostatnost, rozmazlenost.
17. Většina dětí má logopedické obtíže. Jemná motorika také nebývá na příliš vysoké úrovni. Děti jsou však velmi vyspělé v rámci internetu a počítačových technologií. Umí vyhledávat na internetu.
18. Běžně s vadami řeči typu patlavost
19. Většinou připravené - co se týká znalostí, ale často nepřipravené - co se týče převlékání na TV, neumí si uklidit své věci, neumí vykat nebo nedokáže dodržovat ticho při práci. Rodiče zanedbávají nápravy řeči a spolu s MŠ nehledí na správný úchop psacího náčiní a neopravují dítě, které do 1. třídy přichází se špatně zafixovaným úchopem.
20. Většinou mají dostačující slovní zásobu, jemnou i hrubou motoriku, znají pojmy větší, menší, uprostřed, chybí, nechybí. Občas nebývají dostatečně soustředěné, ale to je pochopitelné - u zápisu bývá dost rušivých elementů. Hodně se ale setkáváme s poruchami řeči.
21. Většinou s dyslalií, obecně vědomosti podprůměrné.
22. dosti nesamostatné dítě většinou s vadami řeči, nedostatečnou slovní zásobou
23. Částečně připravené
24. Nesoustředěné, špatná výslovnost, nesamostatné, špatný úchop tužky
25. Umí obsluhovat mobil, počítač, rodiče na ně nemají čas, což jde vidět na jejich sociálních dovednostech. Netráví svůj čas v rodině kvalitně.
26. Nejde charakterizovat, každé dítě je jiné. Ale děti jsou aktivní, chtějí se učit, nebojí se už tolik říct svůj názor. Na druhou stranu jsou někdy až drzé a očekávají, že o ně bude kompletně postaráno jako v MŠ. Řekla bych, že jsou připravené, ale často nezralé.
27. Častá vada řeči, nesamostatné, ale umí počítat a číst.
28. sebevědomé dítě, které se neumí vysmrkat a zavázat tkaničky.
29. Nesamostatné, neumí spolupracovat s jinými dětmi, neumí řádně komunikovat, nesoustředěné, nemá základy slušného chování, ale je nadšené, hravé, povídá, má fantazii, je tvořivé, živé
30. Někteří jsou nesamostatný, nevyzrálé.

PŘÍLOHA III: GRAFY K OTÁZKÁM Z DOTAZNÍKU.

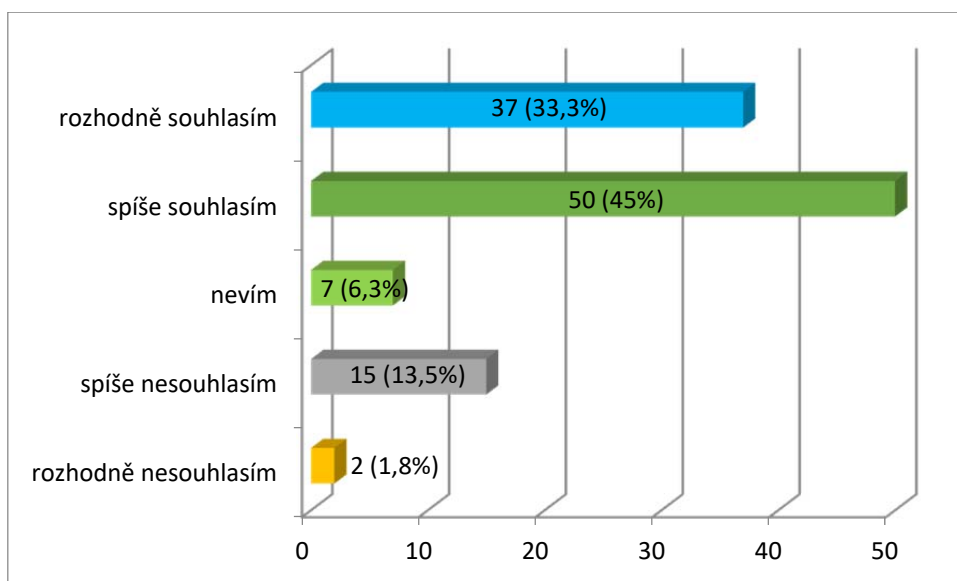
Graf 1: Délka pedagogické praxe.

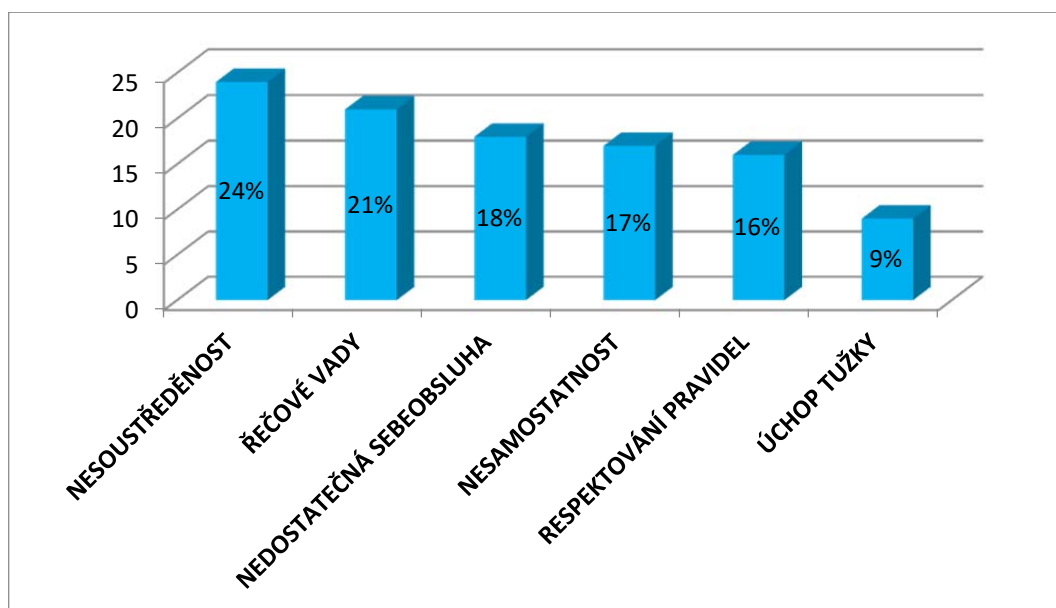
Graf 2: Podle koho se rodiče rozhodují žádat o odklad školní docházky.

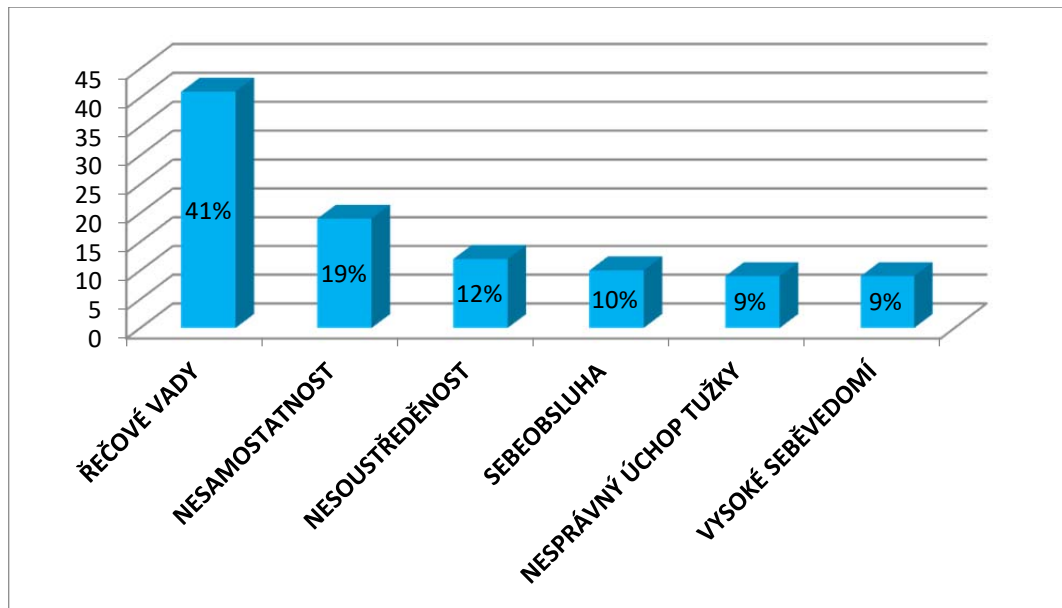
Graf 3: Názor učitelů na novelizaci školského zákona o změně zápisu do prvních tříd.

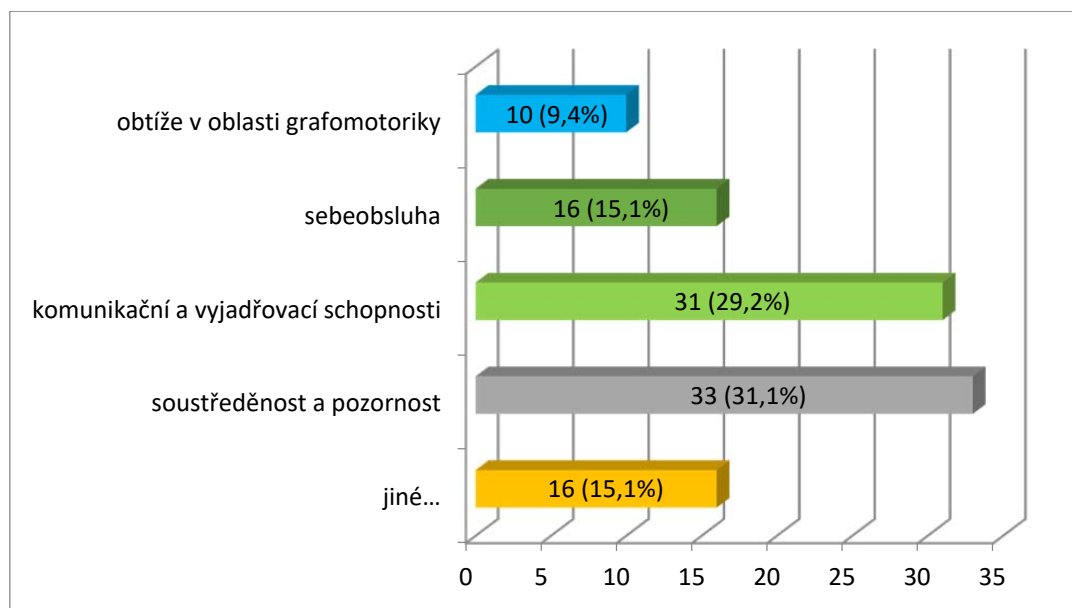
Graf 4: Problémy při adaptaci dětí na první třídu.

Graf 5: Charakteristika současných dětí nastupujících do základní školy.

Graf 6: Nejčastější projevy nepřipravenosti dětí pro vstup do školy.

Graf 7: Optimálně připravené dítě pro vstup do první třídy.

